

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

Максим БУЛИК

«19» листопада 2024 р.

Кваліфікаційна робота

за освітнім ступенем «Магістр» на тему:

**«УКРАЇНСЬКИЙ НАПРЯМ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛЬЩІ:
ДОСВІД ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ»**

Кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти другого (магістерського)
рівня вищої освіти освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»

Дмитрієвої Катерини Сергіївни

Науковий керівник:

Булик Максим Володимирович, к.політ.н., доцент
кафедри політології та міжнародних відносин
Маріупольського державного університету

Рецензент:

Сальнікова Наталія Валеріївна, кандидат історичних
наук, професор кафедри соціології та політичних
наук Національного авіаційного університету

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою добре / 74 / С

Секретар ЕК

Анастасія ТРОФИМЕНКО

«17» грудня 2024 р.

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Понятійно-категоріальний апарат та методи дослідження.....	7
1.2. Стан наукової розробки та джерельна база.....	18
Висновки до Розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	26
2.1. Правове регулювання міграційних процесів.....	26
2.2. Розвиток міграційних процесів в Республіці Польща після її вступу до Європейського Союзу.....	34
Висновки до Розділу 2.....	49
РОЗДІЛ 3. УКРАЇНСЬКИЙ ФАКТОР СУЧАСНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА.....	50
3.1. Розбудова польсько-українських відносин в міграційній сфері (1991-2021 роки).....	50
3.2. Особливості міграційної політики Республіки Польща щодо українців після початку повномасштабного російського вторгнення..	59
Висновки до Розділу 3.....	65
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток Республіки Польща, особливо після її вступу в ЄС у 2003 році, відбувається в руслі загальноєвропейського розвитку, і у зв'язку з цим польська міграційна політика формувалася відповідно до європейських стандартів. Але при цьому треба враховувати, що ще в рамках курсу на євроінтеграцію відбулося активне реформування всіх сфер польського суспільного життя та законодавчої бази, і цей процес подекуди триває і до сьогодні. Не є виключенням і міграційна сфера. Однак певні характерні риси внутрішнього розвитку Польщі, наприклад відтік трудових ресурсів в інші країни ЄС, вимагали від неї проводити активну роботу з вироблення власної міграційної політики, яка б не тільки відповідала європейським стандартам, але й дозволяла б ефективно протидіяти викликам, які загрожують національній безпеці держави на сучасному етапі розвитку. Саме на цих принципах традиційно базувалася міграційна політика Польщі стосовно України.

Повномасштабне російське вторгнення в Україну в 2022 році призвело до активізації міграційних потоків як в середині країни, так і за її межами. Мільйони українських біженців спрямувалися в країни Європи, що змусило ЄС швидкими темпами трансформувати власну міграційну політику. Польща, як найближчий сусід України, починаючи з перших днів війни приймала великі потоки українців. Враховуючи цей факт, українські біженці дуже швидко стали вагомим фактором, який впливав на розвиток всіх сфер суспільного життя Польщі. З урахування того, що війна продовжується, продовжується і перебування українських громадян на території Польщі. Це вимагає вироблення нових підходів щодо визначення та забезпечення статусу українців на польській території. Саме тому тема нашого дослідження надзвичайно актуальна як в теоретичному, так і в практичному контексті.

Мета та завдання дослідження. *Метою* дослідження був комплексний аналіз українського напрямку міграційної політики Польщі. Відповідно до мети перед автором були поставлені наступні *завдання*:

- проаналізувати понятійно-категоріальний апарат та підходи до вивчення проблем міграції;
- вивчити рівень наукової розробки та джерельну базу дослідження;
- розглянути особливості правового регулювання міграційних процесів у Республіці Польща;
- охарактеризувати особливості розвитку міграційних процесів в Республіці Польща після її вступу до Європейського Союзу;
- визначити особливості розбудови польсько-українських відносин в міграційній сфері (1991-2021 роки);
- проаналізувати характерні риси міграційної політики Республіки Польща щодо українців після початку повномасштабного російського вторгнення.

Об'єктом дослідження виступає міграційна політика Республіки Польща.

Предметом вивчення є український напрям міграційної політики Республіки Польща.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 2003 (рік вступу Республіки Польща до Європейського Союзу) до 2024 року включно. Однак подекуди автор виходив за визначені хронологічні межі, що обумовлено необхідністю вивчення передумов розвитку міграційних процесів.

Під час нашого дослідження була проаналізована широка база наукових робіт. По-перше, дослідження, присвячені теоретичним аспектам вивчення міграції та міграційної політики. Це праці таких авторів як Е. Равенштейн, А. Сові, А. Хомра, Ю. Римаренко, Т. Драгунова, В. Шелюк, М. Окольскі, С. Каслс, О. Ровенчак, Л. Рибаківський, А. Адеподжу,

А. Ічдуйгу, С. Колінсон, І. Цапенко, А. Романюк, Г. Тапінос, М. Бублій, Б. Горрансон, Л. Мармора, І. Івахнюк.

По-друге, роботи, які розглядають особливості розвитку міграційних процесів та міграційної політики в Польщі, таких авторів як П. Камарчик, О. Джаурнінка-Новоостас, К. Грот, А. Щербіак, М. Стасенько, Я. Гжиб, А. Бельська, А. Віттенберг, М. Дущик.

По-третє, праці, що вивчають особливості розвитку українсько-польських відносин в міграційній сфері та роль українського фактора у формуванні міграційної політики Республіки Польща, насамперед таких дослідників як К. Шиманська, О. Малиновська, Ю. Марусик, М. Біль, І. Лапшина.

Для вирішення поставлених перед нами наукових завдань ми використовували різні джерела, серед яких також можна виділити декілька груп.

До першої ми віднесли документи що визначають правові засади міграційної політики Республіки Польща: Конституція Республіки Польща, «Закон про іноземців» від 13 червня 2003 року, який потім був замінений «Законом про іноземців» від 12 грудня 2013 року, «Закон про громадянство Польщі» від 2 квітня 2009 року, який набрав чинності 15 серпня 2012 року тощо.

До другої групи ми віднесли міжнародні директиви, а саме директиви Європейського Парламенту та Ради Європи та міждержавні договори у сфері регулювання міграції, серед яких найбільш актуальним для нас були чисельні договори з Україною.

До третьої групи джерел ми віднесли концепції міграційної політики Республіки Польща, що приймалися у досліджуваний нами період: «Польська міграційна політика: сучасний стан та подальші дії» 2012 року та «Соціально-економічні пріоритети міграційної політики» 2018 року.

Четверта група об'єднала джерела статистичного характеру: щорічні звіти Євростату та «Національний перепис населення та житла» 2011 року.

Методи дослідження. В дослідженні використовувався системний підхід до проблеми формування міграційної політики Республіки Польща, вона розглядалася через призму політичних, економічних, демографічних та інших явищ та подій. Для вирішення основних дослідницьких завдань використовувалися аналіз статистичних даних, моделювання, а також такі методи суспільствознавчих наук, як контент-аналіз, тобто аналіз змісту, та івент-аналіз.

Наукова новизна. Вперше до української історіографії вводиться ряд джерел, які дають можливість дослідити особливості розвитку міграційних процесів та формування міграційної політики Республіки Польща на сучасному етапі. Були використані нові зарубіжні джерела, які раніше не вивчалися в рамках досліджень, присвячених міграційним процесам в Республіці Польща.

Практичне значення. Матеріали й отримані результати можуть використовуватися в навчальному процесі при підготовці спецкурсів з міграційних процесів, зовнішньої політики країн Європи, європейської безпеки у закладах вищої освіти України.

Апробація результатів дослідження.

Публікації. За темою кваліфікаційної роботи було опубліковано дві наукові праці.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладений на 89 сторінках. Список використаних джерел складається з 124 найменувань на 18 аркушах.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Понятійно-категоріальний апарат та методи дослідження

Розвиток світової спільноти на сучасному етапі характеризується активним розгортанням міграційних процесів, які потребують від держав вироблення ефективної міграційної політики. Важливість цього питання вимагає комплексного підходу та детального вивчення, однак це неможливо без визначення понятійно-категоріального апарату дослідження.

Для досягнення цієї мети ми проаналізували існуючі у сучасній політичній науці підходи до визначення поняття «міграція», розглянули такі категорії як «еміграція» та «імміграція», дослідили існуючі класифікації видів міграції та чинників, під впливом яких вона розгортається. Також ми вивчили підходи до поняття «міграційна політика», визначили рівні та фактори її формування.

Треба зазначити, що міграційні процеси і проблеми їх регулювання знаходяться у сфері уваги зарубіжних і вітчизняних вчених з кінця XIX століття, хоча сам феномен міграції з'явився набагато раніше та проявлявся у формах кочування та військових переселень. Міграція населення являється складним суспільним феноменом, що вивчається багатьма науками, зокрема історією, правознавством, економікою, демографією, географією, соціологією тощо. У трактуваннях поняття «міграція» немає одностайності. Існує дуже багато підходів до сутності цього явища.

Термін «міграція» походить від латинського слова *migratio*, що означає переміщення, переселення. Вперше поняття «міграція» було введено в науку наприкінці XIX століття англійським вченим Е. Равенштейном. У своїй роботі «Закони міграції» автор розглядав міграцію як безперервний процес, обумовлений взаємодією чотирьох основних груп чинників, що діють: у

початковому місці проживання мігранта, на стадії його переміщення, в місці в'їзду, а також чинники особистого характеру [110]. Французький дослідник ХХ століття А. Сові давав наступне визначення: «Стосовно населення термін «міграція» відповідає будь-якому переміщенню досить великої кількості людей, за винятком пересування військових частин» [37].

Існує вузьке і широке розуміння міграції. У вузькому значенні міграція ототожнюється з переселенням населення, а широкий підхід охоплює ще й низку інших територіальних переміщень. Першого дотримувався дослідник В. Овод, який вважав, що міграція – це сукупність різних за своєю природою територіальних переміщень населення, які супроводжуються зміною місця проживання» [28]. До прихильників другого підходу можна віднести А. Хомра, який під міграцією населення розумів «територіальні переміщення населення, пов'язані зі зміною місця проживання», при цьому він пропонує розглядати поняття «місце проживання» не як місце прописки, а як зону функціонування людини [56].

Ю. Римаренко міграцією населення вважає «переміщення людей через кордони тих або інших територій зі зміною місця проживання назавжди або на тривалий час. Оскільки міграція населення складається з міграційних потоків, поняття міграції застосовують і в множині – міграції» [23]. Т. Драгунова у визначенні міграції робить акцент на тих причинах, які спонукають людей мігрувати. Суть міграції вона розуміє як «переміщення людей між населеними пунктами, регіонами, країнами, зумовлене економічними, політичними, етнічними та релігійними чинниками і пов'язане зі зміною на різні терміни місця проживання» [13].

Дослідник В. Шелюк пропонує наступне визначення: «Міграція – це поняття, яке відображає соціально-економічні та демографічні процеси, сукупність переміщень, які здійснюються людьми між країнами, регіонами однієї країни, різного виду поселеннями та інші види переміщень» [57, с. 46-47]. М. Окольські стверджує, що термін «міграція» використовується тоді, коли увага звертається на мотив остаточного переселення. Автор пропонує

розглядати міграцію в контексті ширшого поняття «рух», що включає розмаїтість типів і форм людської мобільності, які взаємопереплітаються й трансформуються одні в інші [29].

С. Каслс розділяє внутрішню і міжнародну міграцію. Міграцією він називає перетин кордону політичної чи адміністративної одиниці, внутрішньою міграцією – рух з одного ареалу (провінції, округу чи муніципалітету) в інший в межах однієї країни, а міжнародною – перетин кордонів, які відділяють одну з близько 200 існуючих у світі держав від іншої, вважаючи при цьому міграцією тільки переселення на певний період часу, мінімально на півроку чи рік [65, с. 27-28].

Достатньо комплексне визначення міграції дає О. Ровенчак: «Міграція – це перетин адміністративного кордону, добровільний чи примусовий просторовий рух осіб чи груп осіб від місця (країни) виїзду до місця (країни) в'їзду за наявності, або без неї, законних підстав на певний період часу або назавжди, що може вести за собою зміну постійного місця проживання; цей рух включає в себе еміграцію та імміграцію. Звідси мігрант – особа, яка здійснює міграцію» [36, с. 129].

У XIX – XX століттях внаслідок формування національних держав затвердилися принципи громадянства, визначились кордони країн та виокремились три основні компоненти міграції: країна походження, країна призначення та сам мігрант. Крім того з'явилися поняття «еміграція» та «імміграція» [13].

Під еміграцією в науковій літературі часто розуміють наступні явища:

- 1) переселення (добровільне чи вимушене) в іншу країну на постійне або тимчасове (на тривалий термін) проживання, яке має економічні, політичні, релігійні причини;
- 2) місце або час перебування за межами батьківщини після такого переселення;
- 3) сукупність емігрантів, що проживають у певній країні [44].

Під імміграцією, навпаки, розуміють в'їзд (вселення) громадян однієї держави в іншу на постійне чи тимчасове (як правило, тривале) проживання [44].

Дослідник О. Ровенчак розглядає еміграцію як соціальний процес. «Еміграція – це перетин адміністративного кордону, добровільний або примусовий виїзд осіб чи груп осіб з місця (країни) проживання на законних або незаконних підставах на певний період або назавжди, що передбачає подальшу імміграцію, тобто перетин адміністративного кордону, добровільний або примусовий в'їзд осіб чи груп осіб на місце (чи в країну) призначення (або нове місце проживання) на законних або незаконних підставах, на певний період або назавжди. Відповідно, емігрант – це особа, яка здійснює еміграцію, а іммігрант – особа, яка здійснює імміграцію [36, с.129].

У нашому дослідженні ми під *міграцією* розуміли легальне або нелегальне переміщення населення через державний кордон під впливом різних факторів, яке передбачає зміну місця проживання на постійних засадах (постійна міграція) або на певний проміжок часу (тимчасова міграція).

Існують різні підходи до класифікації феномену міграції. Дослідник Л. Рибаківський виділяє наступні види міграцій:

Епізодичні міграції – це ділові, рекреаційні та інші поїздки, що відбуваються не тільки нерегулярно в часі, але й не обов'язково в одних і тих же напрямках;

Маятникові міграції – це щоденні або щотижневі поїздки від місць проживання до місць роботи (і назад), що розмішені в різних населених пунктах;

Сезонні міграції – це переміщення переважно працездатного населення до місця тимчасової роботи і проживання на певний термін зі збереженням можливості повернення в місце постійного проживання;

Незворотний вид (або переселення) – міграція, що передбачає зміну постійного місця проживання [38].

За тривалістю А. Адеподжу розділяє міграції на короткотермінові (менше двох років), середньотермінові (від двох до десяти років), довготермінові (більше десяти років) та постійні (понад двадцять років) [2].

Дослідник А. Ічдуйгу наводить таку класифікацію міжнародної міграції: постійні переселенці, тимчасові робітники-контрактники, тимчасові працівники-професіонали, нелегальні працівники, особи, що шукають притулку, біженці, транзитні мігранти [13].

Чотири види міжнародних міграцій виокремлено у працях С. Колінсона: міграції економічні добровільні (трудові мігранти); міграції політичні добровільні (наприклад, міграція євреїв до Ізраїлю); міграції політичні вимушені (потоки класичних «біженців»); міграції економічні вимушені (біженці з місць екологічних та інших видів катастроф) [67, с. 2].

Згідно з класифікацією міжнародної міграції, яку дає ООН, визначається п'ять її основних різновидів: іноземці, що приїжджають у країну для навчання; мігранти, що приїжджають на роботу; мігранти, що приїжджають для об'єднання або створення нових сімей; мігранти, що приїжджають для постійного поселення; іноземці, яких допускають у країну з гуманітарних міркувань (біженці, особи, що шукають притулку тощо) [20, с.38].

Дослідник І. Цапенко виділяє чотири категорії іммігрантів з точки зору правового статусу: переселенці, що стали громадянами країни імміграції; іноземці з постійним дозволом на проживання; тимчасові мігранти, що мають візу і дозвіл на роботу; нелегальні іммігранти [12].

Також за правовим статусом міграції поділяють на легальні та нелегальні. Так А. Романюк визначає легальну (офіційну) міграцію як таку, при якій людина змінює місце свого постійного проживання, включаючи і переїзд на постійне проживання за кордон, на підставі офіційного дозволу

сторони, яка приймає; а нелегальну міграцію – коли такого дозволу немає [39].

Однак дехто з дослідників виділяє також напівлегальну міграцію. На їхню думку нелегальними мігрантами є люди, що в'їжджають та залишаються у країні, не маючи офіційного дозволу країни в'їзду [39, с. 22], а напівлегальні мігранти – це ті, що в'їжджають до якоїсь країни на законних підставах, за візою, але з різних обставин відмовляються покидати цю країну і залишаються в ній після завершення терміну, обумовленого в'їзною візою, або прибувають до якоїсь країни легально, а згодом влаштовуються на роботу, маючи при цьому туристичну візу [23, с. 130 – 131].

Згідно з критерієм тривалості міграцію найчастіше поділяють на постійну і тимчасову. Постійна міграція – це коли мігранти залишаються на новому місці назавжди, тобто змінюють постійне місце проживання, а тимчасова – коли мігранти виїжджають на певний період і мають на меті повернутись. Дослідник Г. Тапінос вважає критерієм тимчасовості міграції те, що «члени одного і того ж сімейного об'єднання живуть у різних місцях» [44].

При цьому тимчасову міграцію можна поділити на довготривалу, короткотривалу (більше одного року та від 3 місяців до року згідно з визначенням ООН), сезонну (міграція переважно до місця праці і проживання, що зазвичай триває кілька місяців, а потім відбувається повернення до місця постійного проживання) та маятникову, що означає перетин кордону на день або на тиждень, у більшості випадків для роботи [38]. До цих чотирьох видів тимчасової міграції треба додати ще один – транзитну міграцію. Такою називають міграцію людей, які перетинають кордони однієї або кількох країн, залишаючись на їх території певний час, і мають на меті згодом мігрувати у країну кінцевого призначення [17].

Відповідно до того, наскільки міграція є добровільною, можна виокремити такі її різновиди: добровільна – коли рішення про міграцію приймає сам мігрант, примусова – виселення або вигнання, тобто ситуація,

коли мігрант позбавлений права вибору, а до переміщення його примушує вища влада [37].

Доцільно також виділити в окремий вид міграцію вимушену, тобто зміну місця проживання на певний час або назавжди усупереч бажанням людей, до якої спонукають стихійні лиха, війни, голод, переслідування тощо. У таких випадках у мігранта все ж залишається право мінімального вибору, наприклад, вибору часу чи напрямку міграції [65].

Вимушених мігрантів часто називають біженцями, проте біженцем стає не кожен вимушений мігрант після приїзду до країни переселення. Можна назвати три типи вимушених мігрантів: особи, що шукають притулку – претенденти на отримання статусу біженця, тобто громадяни інших держав або особи без громадянства, які, будучи вимушеними переселитися з місця свого постійного проживання, подали прохання про отримання статусу біженця в країні імміграції, але ще не отримали його; особи, що мають тимчасовий статус біженця – громадяни інших держав або особи без громадянства, яким державні органи країни імміграції надали тимчасовий захист і права на певний період, ідентичні правам біженців, та власне біженці – громадяни інших держав або особи без громадянства, які змушені були мігрувати з причин, досить вагомих для державних органів країни в'їзду, аби надати їм необхідний захист і право проживання та працевлаштування на необмежений термін, що й передбачає статус біженця [65].

Також існує класифікація за причинами міграції, а саме міграція членів сім'ї, репатріація, релігійна міграція, етнічна міграція, екологічна міграція, туристична міграція, освітня міграція, політична міграція, економічна міграція.

Треба зазначити, що з розвитком міграційних процесів з'являються її нові види міграції, тому класифікації являються неостаточними та потребують постійного доповнення та удосконалення.

Для кращого розуміння міграційних процесів необхідно розглянути чинники, під впливом яких вони формуються. У науковій літературі існує їх

різноманітна класифікація. На розвиток міграційних процесів впливають економічні, соціальні, демографічні, політичні, етнічні, освітні, морально-психологічні, військові, екологічні фактори тощо. Вони можуть діяти окремо або одночасно, бути взаємозалежними.

На сучасному етапі провідним фактором, який визначає міграційні процеси, являється економічний, який передбачає, з одного боку, забезпечення кількісної та якісної відповідності між потребою у робочій силі та наявністю її у різних регіонах (однієї держави або різних держав), а з іншого – у реалізації прагнень працівників задовольнити особисті потреби соціального, професійно-кваліфікаційного та духовного характеру. Відповідно, серед економічних факторів можемо виділити наступні: наявність робочих місць; умови зайнятості; рівень доходів; перспективи рішення житлової проблеми; переваги в задоволенні потреб соціального характеру.

Фактори міграції також поділяють на некеровані і керовані суспільством. До перших відносять природні умови різних регіонів і поселень, ступінь їх розвитку, обжитості і благоустрою, географічне положення. До других – демографічні (інтенсивність природного зростання населення, його склад за віком і статтю, співвідношення корінного населення та приїжджого, старожилів і новоселів, етнічні відмінності між групами в мові, духовній культурі, побуті, національних обрядах, звичаях тощо); соціально-психологічні (інтенсивність соціального спілкування людей, соціально-психологічний клімат, соціальні умови життя людей).

Існує класифікація чинники міграції за сферою їх прояву: народногосподарські, територіальні, галузеві та внутрішньовиробничі, а також постійні, тимчасові і змінні залежно від їх використання в регулюванні міграційних процесів [29].

Також для нашого дослідження було важливо визначити поняття міграційної політики. Більшість дослідників визначають міграційну політику як комплекс розробок і заходів, спрямованих на формування необхідних

потоків і необхідної інтенсивності міграції населення; як систему умов, заходів управління міграційним рухом населення; як дії держави, пов'язані з упорядкуванням міграційних процесів [25].

Відповідно до визначення М. Бублій, міграційна політика держави є сукупністю теоретичних положень, цілей і завдань, засобів і методів щодо регулювання внутрішніх і міждержавних процесів переміщення населення. Її характер і спрямованість визначаються соціально-економічною стратегією держави, а також змістом зовнішньої політики на певному етапі розвитку.

Мета міграційної політики – забезпечити раціональне розміщення населення з точки зору ефективного розвитку економіки і самого населення, поліпшення його якісного складу, рівномірного розвитку окремих його регіонів, згладжування соціально-економічної диференціації в умовах життя населення [5].

Л. Рибаківський дає визначення міграційній політиці як системі загальноприйнятих на рівні управління ідей і концептуально об'єднаних засобів, за допомогою яких перш за все держава, а також інші суспільні інститути, дотримуючись певних принципів, припускають досягнення поставлених цілей [38].

На переміщенні людей з країни в країну зосереджують увагу Б. Горрансон, Л. Мармора. Так, у визначенні Б. Горрансона міграційна політика має справу як з в'їздом у країну, так і з виїздом з неї та з тими, кому дозволено залишитися в країні [5]. У свою чергу, на думку Л. Мармори, міграційна політика – це перш за все взаємовідношення та поєднання інтересів держави, суспільства і людини у вирішенні проблем, пов'язаних з перетином кордонів (внутрішніх і зовнішніх) та співвідношенням прав мігрантів і корінного населення [20].

І. Івахнюк дає таке визначення: міграційна політика – система засобів, за допомогою яких держава регулює потоки мігрантів для досягнення цілей, що відповідають інтересам розвитку суспільства [14].

Ми при дослідженні міграційної політики Республіки Польща виходили з того, що міграційна політика держави – це комплекс заходів, інститутів та правових норм, спрямованих на забезпечення національної безпеки та сталого розвитку країни шляхом регулювання міграційних потоків та здійснення контролю за ними, враховуючи особливості, напрямки та масштаби сучасних міграційних процесів.

Сучасну міграційну політику можна розглядати на світовому і національному рівнях. На світовому рівні вона проявляється в діях міжнародних організацій, перш за все в документах і рекомендаціях ООН, МОП і МОМ, які приймаються на різних засіданнях і конференціях. На національному рівні міграційна політика представлена національною політикою держав, які проводять її з урахуванням сучасних масштабів, напрямів і особливостей переміщення населення між країнами, а також соціально-економічних наслідків міграції.

Міграційний фактор в сучасних умовах продовжує набирати актуальності. Всі країни зацікавлені в створенні ефективних механізмів регулювання міграційних потоків, які б дозволили звести до мінімуму нелегальну міграцію, і у той же час використати міграційний потенціал для власного розвитку. На сучасному етапі суб'єктами міграційної політики виступають не лише органи державної влади й місцевого самоврядування, але й громадські організації, підприємства, малі соціальні групи, окремі індивіди. Має сенс залучати до даного процесу суб'єкти господарства та недержавні структури, які здатні стати з'єднуючою ланкою між інтересами держави, роботодавців і мігрантів.

Таким чином, сучасні міграційні процеси характеризуються самостійністю та соціально-політичною дієздатністю. Вони виступають як фактор впливу на розвиток світового ринку й соціально-політичну структуру світу.

Методологія роботи спирається на системний аналіз, при чому велику увагу ми приділяли особливостям розвитку міграційних процесів та

міграційної політики в Європі та світі, під впливом яких розвиваються міграційні процеси та формується міграційна політика Республіки Польща.

В своєму дослідженні ми намагалися комплексно проаналізувати проблему, тому формування міграційної політики Республіки Польща розглядали через призму політичних, економічних, екологічних, інформаційних та інших факторів. Значною мірою комплексному аналізу сприяло використання теоретичних та практичних робіт дослідників різних наукових шкіл із проблем розвитку процесів міграції.

Використовувалися як дослідження вчених, що аналізували загальні проблеми розвитку міграції (які нами в свою чергу адаптувалися до реалій досліджуваного об'єкта) так і роботи дослідників, які займаються вивченням конкретних проблем, пов'язаних з міграцією в Польщу та з неї.

Для вирішення основних дослідницьких завдань ми використовували порівняльний аналіз, аналіз статистичних даних, контент-аналіз.

Кількісний контент-аналіз, тобто коли враховується лише частота появи певних характеристик, ми використовувати при дослідженні польської законодавчої бази з питань міграції. Так, наприклад, вступ Польщі до ЄС, приєднання до Шенгенської безвізової зони або загострення міграційної кризи в Європі супроводжувалися зростанням кількості законодавчих актів, які мали на меті регулювання ситуації в нових умовах, і кількісний контент-аналіз дає нам змогу прослідити ці піки.

Якісний тип контент-аналізу, який враховує не лише кількісні показники, але й наповнення, дав нам змогу проаналізувати зміни у особливостях міграційних процесів, спираючись на появу тих чи інших акцентів в офіційних договорах та документації, прослідити за громадською реакцією у громадян Польща на певні політичні кроки з боку польського керівництва стосовно мігрантів .

Для вивчення розвитку міграційних процесів в Польщі, особливості українсько-польської співпраці в цій сфері ми використовували такий

науковий метод як моделювання. Моделювання здійснювалося у кілька етапів.

Перший етап – це логіко-інтуїтивний аналіз, застосовувався для формування категоріально-понятійного апарату з питань міграції. Другий етап – створення формалізованої моделі – ми використовували при вивченні тенденцій у сферах імміграції та еміграції. Потім ми застосовували квантифікацію та на основі статистичних даних з зазначеної вище проблематики, будували графіки, які дали нам змогу побачити динаміку змін, визначити найвищі та найнижчі показники і співставити їх з тими подіями, що відбувалися у цей час. Як результат – ми побачили залежність рівня міграції від економічної та політичної стабільності.

Для прогнозування подальшого розвитку міграційних процесів в Польщі ми застосовували такий метод, як аналіз тенденцій. Він використовується в прогностичних цілях для виявлення майбутніх причинно-наслідкових зв'язків.

Також ми прагнули зберегти об'єктивність і неупередженість нашого дослідження, тому при аналізі неоднозначних, дискусійних явищ та понять, намагалися охопити якомога більші різних підходів до існуючої проблеми. Бо лише так можна проаналізувати та об'єктивно оцінити всю складність досліджуваного питання.

1.2. Стан наукової розробки та джерельна база

Під час нашого дослідження була проаналізована широка база наукових робіт, у якій ми виділили декілька груп. До першої групи ми віднесли дослідження, присвячені теоретичним аспектам вивчення міграції та міграційної політики. Це праці таких авторів як Е. Равенштейн [110], Ю. Римаренко [23], Т. Драгунова [13], В. Шелюк [57], С. Каслс [65],

О. Ровенчак [36], А. Адеподжу [2], С. Колінсон [67], А. Романюк [39], М. Бублій [5], Л. Мармора [20].

Важливими для нашого дослідження стали роботи, які розглядали основні теоретичні підходи до міграції. Серед них дослідження В. Шелюка «Соціальна міграція: етапи функції, типи» [57], з нього ми дізналися про існуючі підходи по визначення поняття «міграція», познайомилися з методиками її вивчення, що дало нам змогу сформуванати комплексне уявлення про ключову понятійну категорію нашого дослідження та виробити методологічну базу роботи.

Питанням класифікації міграцій була присвячена робота О. Ровенчака «Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять» [36]. Вона дала нам змогу визначитися з типами міграції та мігрантів, що стало нам у нагоді при аналізі структури міграційних потоків у Республіці Польща.

Особливості розвитку міграційних процесів в умовах глобалізації були розглянуті в роботі теоретиків С. Каслса, Г. Гааса та М. Міллера «Вік міграції» [65], де давався загальний опис, основні теорії, історія міграцій у ХХ столітті. Крім того, ці автори розглядали глобалізацію міграційного руху, етнічної, трудової міграції, міграційної політики та питань безпеки.

Дослідити особливості міграційних потоків в Європі нам дозволили роботи С. Коллінсон «Європа та міжнародна міграція» [67], А. Адеподжу «Взаємозв'язок між внутрішньою та міжнародною міграцією» [2]. Ці автори розглядали не лише особливості розвитку міграції в Європі, але й виділяли основні проблеми та виклики, які стоять перед європейськими країнами, до яких відноситься і Республіка Польща.

Друга група об'єднала роботи, які розглядають особливості розвитку міграційних процесів та міграційної політики в Польщі, таких авторів як таких авторів як П. Камарчик [82; 83; 84; 85], О. Джаурнінка-Новоостас [81],

К. Грот [77], А. Щербіак [118], М. Стасенько [41], Я. Гжиб [6], А. Бельська [63], А. Віттенберг [124], М. Дущик [75].

Серед робіт П. Качмарчика ми виділили наступні «Економічні наслідки еміграції в Польщі та країнах Балтії» [84], «Переможці та переможені серед кваліфікованих мігрантів: Справа після приєднання польських мігрантів у Великобританії [85], «Недавні тенденції міжнародної міграції в Польщі» [82]. В останній автор детально розглядав зміни в міграційній політиці Польщі у 2011-2012 роках. Ним аналізувався соціальний контекст польської міграційної політики та польського законодавства, що регулює становище іноземців, визначалися його основні риси. Також особлива увага приділялася правовим змінам у польському міграційному законодавстві у 2011-2012 роках. Характеризувалися зміни у процедурах в'їзду, перебування та виїзду іноземців.

Також важливою для розуміння особливостей формування міграційної політики Республіки Польща стала для нас робота О. Джаурнінка - Новоостас «Сучасні проблеми міграції. Приклад польських викликів і запропоновані рішення» [81]. В ній авторка аналізувала основні тенденції розвитку еміграційних та імміграційних процесів в Польщі у XXI столітті, зміни сальдо польської міграції. Розглядалися проблеми та перспективи розвитку трудової міграції, характеризувалися останні зміни до трудового законодавства. Проблемам впливу членства в ЄС на розвиток польської міграційної сфери присвячені праці дослідників Я. Гжиба «Досвід Польщі у сфері вільного переміщення осіб у розширеному Європейському Союзі» [6] та А. Бельської «Три роки польського членства в Європейському Союзі» [63].

Окремі аспекти розвитку міграційних процесів розглядаються наступними авторами: М. Стасенько в роботі «Польська міграційна політика – основні правові врегулювання» [41] досліджує особливості правового регулювання міграційних процесів; М. Дущик в праці «Політизація питання демографічного старіння населення в Польщі» [75] розглядає особливості

демографічного розвитку Республіки Польщі, вплив міграційних процесів на демографічний розвиток; А. Віттенберг в дослідженні «Студентська еміграція. Або повернутися з-за кордону не так просто, або немає необхідності» [124] аналізує особливості міграції студентів та її значення для розвитку Республіки Польща.

До третьої групи відносяться праці, що вивчають особливості розвитку українсько-польських відносин в міграційній сфері та роль українського фактору у формуванні міграційної політики Республіки Польща, насамперед таких дослідників як К. Шиманська [58], О. Малиновська [17], Ю. Марусик [20], М. Біль [4], І. Лапшина [89].

Серед робіт, які стали нам у нагоді при дослідженні української міграції до Польщі та її впливу на формування міграційної політики Республіки Польщі, також можна виділити праці О. Малиновської «Українсько-польський міграційний коридор: особливості та значення» [17] та Ю. Марусика «Українська міграція до Польщі: сучасні тенденції та перспективи» [20], присвячені особливостям та перспективам розвитку української міграції до Польщі на сучасному етапі. З дослідження М. Біля «Вимушені переміщення в українсько-польській міграційній системі» [4] ми отримали інформацію про особливості розвитку співпраці країн у напрямку роботи з біженцями, характерні риси вимушеної української міграції, яка почала спрямовуватися до Польщі з початком військових дій на Донбасі, особливості та структуру українських вимушених мігрантів. Також треба відзначити роботу І. Лапшиної «Вивчення ролі української діаспори в Польщі та Великобританії в реформуванні та післявоєнній реконструкції України» [89], присвячену вивченню соціальної ролі української діаспори в Польщі, в якій розглядаються особливості інтеграції українців в польське суспільство.

Для вирішення поставлених перед нами наукових завдань ми використовували різні джерела, серед яких також можна виділити декілька

груп. До першої ми віднесли документи що визначають правові засади міграційної політики Республіки Польща. Серед них особливого значення мали Конституція Республіки Польща [15], «Закон про іноземців» від 13 червня 2003 року [122], який потім був замінений «Законом про іноземців» від 12 грудня 2013 року [121], «Закон про громадянство Польщі» від 2 квітня 2009 року, який набрав чинності 15 серпня 2012 року [97] тощо. Саме ці документи визначати правові засади для іммігрантів в Республіці Польща, встановлювали правила, умови та терміни перебування іноземців в країні, особливості працевлаштування, регламентували всі сфери життя. Вивчення джерел цієї групи дозволило нам сформуванати те правове підґрунтя, на основі котрого ми досліджували особливості розвитку міграційних процесів в сучасній Польщі.

До другої групи ми віднесли міжнародні директиви та міждержавні договори у сфері регулювання міграції. Серед міжнародних директив виділимо Директиву 2008/115/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2008 року «Щодо загальних стандартів та процедур, що підлягають застосуванню в державах-членах для повернення незаконно перебуваючих громадян третіх країн» [70] та Директиву Ради № 2009/50/ЄС від 25 травня 2009 року «Щодо умов в'їзду та перебування громадян третіх країн з метою висококваліфікованої роботи» [71]. Вони визначали особливості курсу Європейського Союзу у справі регулювання міграції та були важливими для нашого дослідження перш за все тому, що власну міграційну політику Республіка Польща виробляє саме в руслі загальноєвропейської.

Що стосується міждержавних договорів, то серед них найбільш актуальним для нас були договори з Україною, бо саме українські мігранти являються найбільшою групою іноземців в Польщі, тому регулювання їхнього статусу є вкрай важливим. Треба відзначити, що договори між Україною та Республікою Польща активнокладаються, починаючи з 90-х років ХХ століття, що свідчить про велику зацікавленість сторін у співпраці. Серед них можна виділити наступні: «Декларація про принципи та основні

напрями розвитку українсько-польських відносин» від 13 жовтня 1990 року [7], «Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини та співробітництво» від 18 травня 1992 року [9], «Договір між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань» від 12 січня 1993 року [10], «Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про передачу і прийом осіб через спільний Державний кордон» від 24 травня 1993 року [47], «Угода про взаємне працевлаштування працівників» від 16 лютого 1994 року [51], міжвідомчий «Договір між міністром праці України і міністром праці та соціальної політики Республіки Польща про співробітництво в галузі праці й соціальної політики» від 16 лютого 1994 року [11], «Угода про взаємні безвізові поїздки громадян» від 25 червня 1996 року [48], «Угода про умови поїздок громадян» від 30 липня 2003 року [46], «Меморандум про співпрацю в галузі розвитку системи інспекції праці на 2004–2007 роки» між Міністерством праці та соціальної політики України і Державною інспекцією праці Польщі від 24 червня 2004 року [21], «Угода про правила місцевого прикордонного руху» від 28 березня 2008 року [45], «Угода між Україною та Республікою Польща про соціальне забезпечення», ратифікована Верховною Радою України 05 вересня 2013 року [50]. Ці джерела дозволили нам краще зрозуміти особливості розвитку української міграції до Республіки Польщі, її структуру та характер.

До третьої групи джерел ми віднесли концепції міграційної політики Республіки Польща, що приймалися у досліджуваний нами період. Це «Польська міграційна політика: сучасний стан та подальші дії» 2012 року [73] та «Соціально-економічні пріоритети міграційної політики» [109] 2018 року. З ним ми дізналися, які пріоритети у розвитку власної міграційної політики виділяла Польща на різних етапах свого історичного розвитку, як змінювалися стратегії з появою нових викликів, яким чином внесення змін у

концепцію державної міграційної політики впливало на розвиток міграційних процесів.

Четверта група об'єднала джерела статистичного характеру. Серед них можна виділити щорічні звіти Євростату [69; 107] та «Національний перепис населення та житла» 2011 року [100]. Саме з них ми отримували фактичні дані про структуру, географію, гендерний та віковий склад міграції, основні напрямки міграційних процесів, тенденції серед різних видів міграції тощо. Порівняння даних за різні роки дало нам змогу визначити динаміку міграційних процесів в Республіці Польща.

Таким чином, аналіз наукової літератури дозволив стверджувати, що попри накопичений солідний та ґрунтовний науковий доробок, який дає можливість виявити найбільш актуальні проблеми в процесі розвитку та регуляції міграційних процесів в Республіці Польща, польська міграційна політика в умовах євроінтеграції на сьогодні недостатньо досліджена, що доводить актуальність обраної теми.

Висновки до Розділу 1

Міграція сьогодні стає важливою складовою безпеки будь-якої країни, а вироблення ефективної міграційної політики – однією з першочергових завдань державного керівництва. У сучасній політичній науці існує багато підходів до визначення поняття міграція. У нашому дослідженні ми під міграцією розуміли легальне або нелегальне переміщення населення через державний кордон під впливом різних факторів, яке передбачає зміну місця проживання на постійних засадах (постійна міграція) або на певний проміжок часу (тимчасова міграція).

Також для нашого дослідження було важливо визначитися з таким поняттям як міграційна політика. Вивчивши підходи до цього феномену, ми визначилися, що при дослідженні міграційної політики Республіки Польща

будемо виходити з того, що міграційна політика держави – це комплекс заходів, інститутів та правових норм, спрямованих на забезпечення національної безпеки та сталого розвитку країни шляхом регулювання міграційних потоків та здійснення контролю за ними, враховуючи особливості, напрямки та масштаби сучасних міграційних процесів.

У дослідженні ми використовували системний підхід до вивчення проблеми та користувалися широким колом загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Проаналізувавши та систематизувавши наукову літературу з нашого питання, ми дійшли висновку, що вона є доволі широкою, тому логічним було виділити в ній декілька груп: дослідження, присвячені теоретичним аспектам вивчення міграції та міграційної політики; роботи, які розглядають особливості розвитку міграційних процесів та міграційної політики в Польщі; праці, що вивчають особливості розвитку українсько-польських відносин в міграційній сфері та роль українського фактора у формуванні міграційної політики Республіки Польща.

Враховуючи, що предметом нашого вивчення були процеси, які відбуваються в польській міграційній сфері на сучасному етапі, велика роль в дослідженні була відведена роботі з джерелами. Використання широкого кола джерел, у тому числі тих, що були введені в науковий обіг вперше, дало змогу всебічно дослідити міграційні процеси та міграційну політику в Польщі та сприяло проведенню комплексної наукової розвідки на належному рівні.

РОЗДІЛ 2. МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Правове регулювання міграційних процесів

Міграційні процеси у Польщі регулюються цілим рядом правових актів, серед яких можна виділити декілька груп. По-перше, це Конституція Республіки Польща від 2 квітня 1997 року, якій підпорядковуються всі правові акти в державі, по-друге, закони у сфері міграції, по-третє, підзаконні акти та розпорядження Міністра Внутрішніх справ і адміністрації, Міністра закордонних справ, Ради Міністрів і Президента Республіки Польща, які мають на меті вирішення конкретних практичних питань, що виникають на різних етапах та різних рівнях регулювання міграційних процесів.

Конституція Республіки Польща регулює функціонування польського суспільства в цілому та має ряд пунктів, присвячених питанням, пов'язаним з міграцією та мігрантами. Саме в ній визначаються ключові правові засади статусу іноземця в країні. Насамперед, у статті 37 Конституції, відповідно до якої «той, хто знаходиться під владою Республіки Польща, користується правами та свободами, передбаченими Конституцією Республіки Польща. Винятки з цього правила, що стосуються іноземців, визначаються законом» [15].

Регулюється Конституцією і можливість перебування іноземців в країні на правах біженців. Цьому питанню присвячена стаття 56: «Іноземці можуть користуватися в Республіці Польща правом притулку у відповідності до принципів, визначених у законі. За іноземцем, який шукає в Республіці Польща захисту від переслідування, може бути визнаний статус біженця відповідно до міжнародних договорів, зобов'язуючих Республіку Польща». Крім того, Конституція визначає наступну особливість політики Польщі

стосовно іноземців, які мають польське коріння: «Особа, чиє польське походження підтверджено відповідно закону, може назавжди поселитися на території Республіки Польща» (пункт 2, статті 52 Конституції) [15].

Особливості статусу іноземців в Республіці Польща регулюються наступними законами: «Закон про іноземців» від 13 червня 2003 року (потім був замінений «Законом про іноземців» від 12 грудня 2013 року), «Закон про надання захисту іноземцям на території Республіки Польща» від 13 червня 2003 року, «Закон про в'їзд, перебування та виїзд з території Республіки Польща громадян країн-членів Європейського Союзу та членів їх сімей» від 14 липня 2006 року, «Закон щодо сприяння зайнятості та інститутам ринку праці» від 1 травня 2004 року, «Закон про громадянство Польщі» від 2 квітня 2009 року (набув чинності 15 серпня 2012 року та замінив «Закон про громадянство» від 15 лютого 1962 року), «Закон про репатріацію» від 9 листопада 2000 року, «Закон про легалізацію перебування деяких іноземців» від 28 липня 2011 року.

Одним з фундаментальних документів цієї групи був «Закон про іноземців» від 13 червня 2003 року, який визначав принципи та умови в'їзду, перебування та виїзду з території Республіки Польща іноземців, а також повноваження компетентних органів та процедури [82, с.9]. Крім того, питання щодо надання захисту на території Республіки Польща додатково були визначені в «Законі про надання захисту іноземцям на території Республіки Польща» також від 13 червня 2003 року, який встановлював правила, умови та порядок надання захисту іноземцям на території Республіки Польща та компетентні у цих питаннях органи. Законом було визначено, що на території Польщі іноземцям можуть бути надані такі види захисту (стаття 3): «надання статусу біженця; надання притулку; надання дозволу на допуск до перебування; надання тимчасового захисту» [122].

12 грудня 2013 року був прийнятий новий «Закон про іноземців». Він переглянув підходи Польщі до міграційної політики. Цей закон був прийнятий в рамках впровадження принципів законодавства ЄС. Треба

відзначити, що Польща не встигла вчасно впровадити Директиву 2008/115/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2008 року «Щодо загальних стандартів та процедур, що підлягають застосуванню в державах-членах для повернення незаконно перебуваючих громадян третіх країн» [90] та Директиву Ради № 2009/50/ЄС від 25 травня 2009 року «Щодо умов в'їзду та перебування громадян третіх країн з метою висококваліфікованої роботи» [71]. Прийнятий закон запровадив поправки, які були за змістом близькими до директив ЄС, та таким чином продемонстрував відданість Польщі загальноєвропейському курсу [82].

Перша стаття цього закону проголошувала: «Цей Закон визначає правила і умови в'їзду іноземців на територію Республіки Польща, їх проходження через цю територію, перебування на ній та виїзду, процедури та повноваження компетентних у цих питаннях органів». При цьому зазначалося, що цей закон «не стосується громадян держав-членів Європейського Союзу, держав-членів Європейської асоціація вільної торгівлі (ЕФТА) – учасників договору про Європейську економічну область або Швейцарську конфедерацію, та членів їхніх сімей, які приєднуються або залишаються з ними» [121].

Серед характерних рис прийнятого закону було запровадження нової категорії іноземця – власника «синьої карти ЄС» (який мав дозвіл на тимчасове проживання у зв'язку з виконанням висококваліфікованої роботи) та збільшення акценту на перевагах добровільного виїзду з території Республіки Польща до часу обов'язкового повернення [82].

Цим законом були змінені підстави затримання негромадян, передбачені «Законом про надання захисту іноземцям на території Республіки Польща» від 13 червня 2003 року. Згідно з новим «Законом про іноземців» іноземець міг бути затриманий, якщо:

- 1) існує вірогідність того, що буде прийнято рішення про його повернення без можливості періоду добровільного від'їзду;

2) було прийнято рішення про повернення без можливості періоду добровільного від'їзду;

3) негромадянин не покинув Польщу в межах періоду добровільного від'їзду і його негайна депортація не є можливою;

4) іноземець не виконує обов'язки, накладені на нього в контексті альтернатив для тримання під вартою (пункт 1 статті 398) [121].

Важливою складовою регулювання питань міграції було визначення статусу іноземців, які являються громадянами країн-членів Європейського Союзу. Це питання набуло актуальності після прийняття Польщі до складу ЄС у 2004 році та в умовах переговорів щодо приєднання країни до безвізової Шенгенської зони. В результаті 14 липня 2006 року був прийнятий «Закон про в'їзд, перебування та виїзд з території Республіки Польща громадян країн-членів Європейського Союзу та членів їх сімей», який регулював особливості процедур, пов'язаних з переміщенням іноземців з ЄС [82, с.9].

Крім того, важливою складовою нормативно-правового регулювання питань, пов'язаних з іноземцями, був контроль за трудовою імміграцією до Польщі. Цей аспект міграційної політики регулюється низкою законів та правових актів, серед яких ключовим являється «Закон щодо сприяння зайнятості та інститутам ринку праці» від 1 травня 2004 року. Відповідно до цього закону будь-який іноземний громадянин може отримати дозвіл на працевлаштування у Польщі, якщо він дотримується відповідної процедури. Ця процедура починається з подання роботодавцем пропозиції відносно роботи до певної місцевої організації праці. Якщо місцева служба зайнятості не змогла знайти претендента на наявну вакансію, який відповідає вимогам роботодавця, то відправляється офіційна відповідь про це роботодавцю. І вже на підставі цієї відповіді місцева влада надає дозвіл на роботу для іноземця, а консул у свою чергу оформлює робочу візу.

Однак при цьому існувала також можливість працевлаштування іноземців у Польщі без дозволу на роботу. По-перше, таким правом

користувалися громадяни країн-членів ЄС, Норвегії, Швейцарії, Ісландії та Ліхтенштейну (в контексті розвитку співпраці в рамках ЄС). По-друге, це іноземці, які відносилися до визначених законом категорій, а саме вчителі іноземних мов; виконавці, актори, режисери, якщо їхній робочий термін не перевищує 30 днів на рік; дослідники та вчені; духовенство; студенти денної форми навчання; випускники польських університетів; громадяни України, Білорусії, Молдови, Росії та Грузії на підставі заяви про намір залучити іноземного громадянина на період не більше шести місяців протягом року, зареєстрованої у місцевій організації праці [104].

Регулювання міграції тісно пов'язано з проблемами легалізації іноземців та надання громадянства. Серед правових актів, які визначають процедуру з узаконення перебування іноземця в Республіці Польща, ключовим можна вважати «Закон про громадянство Польщі», який був прийнятий 2 квітня 2009 року та набрав чинності 15 серпня 2012 року [97]. Він замінив попередній «Закон про громадянство» 1962 року, який вже не відповідав існуючим реаліям. Була нагальна потреба розробити нові процедури та пристосувати польське законодавство до нової реальності та, таким чином, виконати зобов'язання, які мала Польща перед ЄС та світовою спільнотою. «Закон про громадянство» став одним з кроків по приведенню польського законодавства до норм та вимог законодавства Європейського Союзу.

Відповідно до нового «Закону про громадянство» існувало чотири способи придбання польського громадянства: в силу закону (головним чином на основі *ius sanguinis*, але в виняткових випадках також на основі *ius soli*), через процедуру підтвердження (в компетенції губернатора провінції), через процедуру присудження (в компетенції Президента), через процедуру відновлення (в компетенції Міністра внутрішніх справ) [97].

Правова основа для отримання громадянства була передбачена Конституцією Польщі та відповідними додатковими законами відповідно до пункту 1 статті 34 Конституції.

Процедура підтвердження була можлива, якщо іноземець:

- подає запит, знає польську мову, не являється ризиком для безпеки держави, живе в Польщі протягом останніх трьох років як постійний житель, має стабільне та регулярне джерело доходу, являється власником або орендує квартиру (будинок);
- живе в Польщі на законних підставах протягом останніх десяти років і на даний час має статус постійного мешканця, стабільне і регулярне джерело доходу та володіє або орендує квартиру (будинок);
- живе в Польщі протягом останніх двох років як постійний житель і був у шлюбі з громадянином Польщі протягом останніх трьох років;
- протягом останніх двох років живе в Польщі як біженець, репатріант.

Порядок визнання громадянином Польщі регулюється Адміністративним процесуальним кодексом. Це, зокрема, означає, що іноземець має право оскаржити рішення губернатора провінції стосовно натуралізації в суді [97].

Взагалі, Польща є однією з небагатьох країн з кодифікованою адміністративною процедурою (визначено в «Законі про Адміністративний процесуальний кодекс» від 14 червня 1960 року). Кодекс поширюється на всі процедури, що проводяться на підставі вищезгаданого закону та закінчуються адміністративним рішенням (тобто це переважна більшість справ щодо іноземців). Кодекс регулює, зокрема, такі життєво важливі питання, як правила пояснювального провадження, включаючи допустимість доказів, формальні вимоги до опитування, права сторони, правила процедури апеляції тощо. Не дивлячись на рік прийняття цього закону, він втілює сучасні європейські тенденції і ґрунтується на припущеннях, які сьогодні називаються конституційним правом на належне управління. У багатьох випадках положення цього закону надають споживачеві фактичний правовий захист. Внаслідок безперервного розширення процедурних правил в діях

щодо іноземців Кодекс застосовується в меншій мірі, що зазвичай негативно впливає на захист прав іноземців [82].

Окрім процедури отримання громадянства на сучасному етапі в Польщі існує процедура його відновлення. Польське громадянство може бути відновлено особам, які втратили польське громадянство до 1 січня 1999 року [97]. Процедура відновлення громадянства регулюється «Законом про репатріацію», який було прийнято у 2000 році з метою регулювання хвилі міграції етнічних поляків, які мешкали на території колишнього Радянського Союзу і зазнали неприємностей через депортацію, вигнання або переслідування за етнічними мотивами. Відповідно до цього закону ті, хто подав заявку на отримання в'їзної візи як етнічно-польський репатріант, повинні відповідати низці вимог. По-перше, довести, що два прадіда або один з їхніх батьків чи бабусь та дідусів є (або були) польської національності. По-друге, вони повинні продемонструвати відданість польській національності шляхом вивчення польської мови, культури та звичаїв.

Прийняття цього закону одразу продемонструвало значні результати. У період з 2002 по 2005 роки було натуралізовано 7623 людини. Тільки в 2005 році було натуралізовано 2886 чоловік, що є значним збільшенням у порівнянні з попереднім роком – у 2004 році було натуралізовано 1937 осіб. Більшість людей, які натуралізувалися в період з 2002 по 2005 рік, були вихідцями з України, Білорусі, Російської Федерації, Ізраїлю, Литви та Німеччини [97].

Також важливим питання залишається процес легалізації іноземців, що проживають на території Польщі. 28 липня 2011 року польський парламент прийняв «Закон про легалізацію перебування деяких іноземців». У Польщі у 2003 та 2007 роках відбулися два хвилі легалізації, за результатами яких 4500 іноземців легалізували своє перебування. Третя хвиля, яка відбулася після того, як у 2012 році «Закон про легалізацію перебування деяких іноземців» набрав чинності, призвів до легалізації ще вдвічі більшої кількості мігрантів.

Легалізація стала доступною для іноземців, які перебували постійно на нелегальних підставах на території Польщі щонайменше з 20 грудня 2007 року, або з 1 січня 2010 року у випадку іноземців, які до цієї дати отримали остаточне рішення про відмову у наданні статусу біженця разом з рішенням про вислання з країни.

Цей закон був дуже ліберальним – він не передбачав жодних економічних вимог для заявників на легалізацію. В рамках легалізації іноземцям було надано дозвіл на проживання на визначений термін, що дозволяв працювати без дозволу на роботу на підставі трудового договору терміном на два роки [77].

Проаналізовані вище правові акти формують нормативну базу для реалізації міграційної політики Польщі. Крім того, саме в них були визначені ті державні органи, які мають повноваження у сфері справ міграції населення. Серед них ми може виділити наступні: Урядовий центр стратегічних досліджень; Міністерство праці та соціальної політики; Міністерство Фінансів, Міністерство сільського господарства та розвитку села, Міністерство інфраструктури; Міністерство національної освіти та спорту, Міністерство науки та інформатизації, Комітет наукових досліджень, Бюро закордонного навчання та міжнародного обміну; Міністерство внутрішніх справ, Управління у справах репатріації та іноземців; Агентство внутрішньої безпеки, поліція, прикордонна варта; Міністерство закордонних справ; Управління комітету європейської інтеграції; Міністерство культури; Урядова рада населення; Омбудсман; Воєводський і Верховний адміністративний суд; Рада в справах біженців [28].

Взагалі, якщо говорити про адаптацію польського законодавства у сфері міграційної політики до законодавства ЄС, то на сьогоднішньому етапі можна говорити про значні успіхи. Немає жодних невідповідностей між стратегією ЄС у сфері міграції та політичним курсом польської влади. Треба відзначити, що стратегічні рішення, що приймаються на рівні ЄС, заповнюють той розрив, який виникає в результаті відсутності політичних

рішень на рівні держави. Неузгодженість, якщо така існує, зазвичай виникає внаслідок недосконалості законодавства, а не навмисного саботування.

Таким чином, проаналізувавши польське законодавство у сфері регулювання міграційних процесів, ми дійшли наступних висновків. По-перше, воно є достатньо всеосяжним: існують нормативні акти, які регулюють різні аспекти, пов'язані з міграцією та мігрантами. По-друге, існує розгалужена система державних органів, метою яких є здійснення регулювання у міграційній сфері, що сприяє ефективній реалізації міграційної політики. По-третє, більшість нормативних актів з питань міграції були прийняті у період підготовки Республіки Польщі до вступу до Європейського Союзу та у наступні роки, що є свідченням пристосування та адаптації польського законодавства до європейських стандартів. Також треба додати, що протягом останніх років відбувається подальше реформування польської правової бази з питань міграції, що є реакцією на виникнення нових викликів в міграційній сфері.

2.2. Розвиток міграційних процесів в Республіці Польща після її вступу до Європейського Союзу

Для Республіки Польща на сучасному етапі характерним являється перехід від традиційних країн-емігрантів, в міграційних процесах яких домінує еміграція, до еміграційно-імміграційних держав, що характеризуються не лише високим рівнем еміграції, але й являються привабливими для імміграції, яка в основному пов'язана з працевлаштуванням [81]. Крім того, після вступу Польщі до ЄС почало спостерігатися зростання тимчасової міграції робочої сили – так званої кругової міграції, яка передбачала, що польські громадяни працювали переважно в інших країнах ЄС, а громадяни країн колишнього Радянського Союзу працюють у Польщі [97].

Міграційні тенденції зазвичай тісно пов'язані з особливостями політичного розвитку. У розвитку міграційних процесів Польщі можна виділити три основних етапи. Крім того, деякі дослідники вважають, що на сьогодні Польща переживає четвертий етап розвитку міграційних процесів, який пов'язаний з реакцією на європейську міграційну кризу, зростаючу ксенофобію та антимиграційні настрої в Європі [28].

Першу стадію характеризувала масова мобільність. З початку 1990-х років у силу свого географічного положення Польща стала транзитною країною для вихідців зі Східної Європи та Азії, що прямували до Західної Європи. Після десятиліть адміністративно обмеженої мобільності всередині «Східного блоку», Польща пережила інтенсивні короткострокові транскордонні переміщення, пов'язані з так званою човниковою торгівлею. Крім того, інтенсивність прикордонного руху посилювалася існуючими сімейними і етнічними зв'язками. Тут слід зауважити, що протягом багатьох століть до 1945 року нинішня Західна Україна і Польща були однією державою, тому ніяких перешкод для мобільності населення не було. Тому після Другої світової війни велика діаспора етнічних поляків залишилася в радянській Україні і, навпаки, велика українська діаспора перебувала в Польщі. Вимушене переселення, проведене після війни, не стимулювало до більш тісної комунікації розділених етнічних груп, але штучно розколювало багатоетнічні суспільства. Перший етап розвитку міграції характеризувався також готовністю польської влади розробити правила прийому та проживання іноземців у Польщі після розпаду Радянського Союзу та підтримати мові моделі мобільності населення [28].

Другий етап розвитку міграції зазвичай визначається як «європеїзація» та пов'язаний з фундаментальними змінами в законодавчій базі польської міграційної політики у зв'язку з майбутнім вступом країни до ЄС. Значне скорочення кількості іммігрантів зі Східної Європи в Польщу відбулося після того, як Варшава ввела безвізовий режим, а потім приєдналася до Шенгенської зони. Правові обмеження мобільності були настільки

серйозними, що повернення до попередньої міграційної динаміки стало можливим лише у 2011 – 2012 роках [28].

Третій етап розвитку польської міграційної політики почався у 2008 – 2009 роках та був пов'язаний зі зростаючими потребами ринку праці, який поступово почав відкриватися іноземцям. Починається пошук можливостей залучення іноземців, наприклад, студентів та висококваліфікованих фахівців. Треба відзначити, що Польща досить спокійно пережила світову економічну кризу, демонструючи стійке економічне зростання починаючи з 2004 року. На відміну від багатьох країн ЄС, особливо таких як Італія або Чехії, що були основним реципієнтами українських мігрантів в до кризовий період, Польща не лише не обмежила міграційні потоки, але й навпаки лібералізувала власну міграційну політику. У Польщі, як і раніше, спостерігається дефіцит робочої сили у певних галузях, таких як сільське господарство, будівництво і побутові послуги [28].

Актуальним на сучасному етапі є питання, чи досі триває третій етап, чи Польща вже вступила у четвертий етап розвитку міграційних процесів, який характеризується розповсюдженням антимигрантських настроїв у суспільстві на хвилі нинішньої європейської міграційної кризи, уявного зв'язку між тероризмом та міграцією [28].

Досліджуючи особливості розвитку міграційних процесів у Республіці Польща, ми розглянули особливості та динаміку таких явищ як постійна та тимчасова еміграція, постійна та тимчасова імміграція, шлюби з іноземцями та отримання польського громадянства.

Аналізуючи явище постійної міграції, ми відзначили, що починаючи з 60-х років ХХ століття для Польщі характерним було перевищення кількості емігрантів над кількістю іноземців, які мігрували до Польщі, тобто негативний баланс міграції. У другій половині ХХ століття кількість емігрантів коливалася в межах 10 – 36 тисяч осіб на рік [100]. Однак після вступу Польщі до Європейського Союзу спостерігалось динамічне зростання еміграції у 2004 – 2007 роках. Так у 2007 році кількість емігрантів вже

досягла 47 тисяч осіб. У 2008 та 2009 роках, в умовах розгортання економічної кризи, відбулося зменшення еміграції та збільшення повернення мігрантів. Так наприкінці 2009 року за межами польських кордонів проживало 1870 тисяч поляків, що на 340 тисяч менше, ніж у 2007 році [3]. У 2011 році, згідно з даними Центрального реєстру населення, знову було зафіксовано хоча і незначне, але збільшення кількості офіційно зареєстрованих міжнародних емігрантів: їх кількість склала майже 20 тисяч, тобто на 14% більше, ніж у 2010 році [81].

Треба відзначити, що існувала пряма залежність між рівнем безробіття та обсягами еміграції населення Польщі. Зростання рівня безробіття у 1990–1994 роках призвело до підвищення рівня еміграції у 1992 – 1995 роках. Аналогічна залежність спостерігалась і надалі – зростання безробіття з 10 % до 19,5 % протягом 1998 – 2003 років спровокувало масову еміграцію населення в період з 2003 по 2007 роки [117].

Крім того, зростання інтенсивності міграції посилювалося завдяки лібералізації міграційних режимів у Європі, пов'язаної з розширенням Європейського Союзу, яка відбувалася у різних формах, зокрема, практикувалося введення квот для працівників-мігрантів і їх цілеспрямоване залучення до окремих сфер економічної діяльності, спрощувалися режими видачі дозволів на працевлаштування на території держав – членів ЄС [58].

На підставі даних перепису населення 2011 року можна оцінити такі структурні особливості еміграції з Польщі після її вступу до ЄС:

– Розподіл польських емігрантів за статтю був майже рівномірним: у 2011 році жінки склали приблизно 51% всіх емігрантів (у порівнянні з 54% у 2002 році), однак існували значні відмінності в співвідношенні жінок та чоловіків на конкретних напрямках (наприклад, міграція до південних європейських країн була сильно фемінізована – у випадку Італії частка жінок досягла 75%). При цьому традиційно найбільша кількість емігранток направлялася у Німеччину, Великобританію, Сполучені Штати (близько 70% від загальної кількості).

– Польські мігранти у переважній більшості були представлені молодими особами – 83% людей з них були у репродуктивному віці. У 2011 році особи віком від 20 до 39 років склали 42,5% мігруючих чоловіків та 49,2% мігруючих жінок. Також спостерігався великий відсоток мігрантів віком до 14 років, тобто дітей, які мігрували разом з батьками. У гендерному розрізі їхній розподіл був наступним: 16,6% хлопці та 13,2% дівчата. Все це було свідченням того, що існувала тенденція до зменшення тимчасової міграції та збільшення постійної. Якщо порівняти зростання кількості мігрантів у 2002 та 2011 роках, то найбільше спостерігалось у групах з 25 по 34 роки – близько 5% щороку. Крім того, треба зазначити, що близько 70% польських емігрантів являлися мешканцями міст.

– Більшість польських емігрантів пов'язують свою міграцію з питаннями працевлаштування – 73%, за сімейними обставинами мігрували 16%, міграція 6% була пов'язана з освітою.

– У 2011 році частка тих мігрантів, хто обрав європейські країни як місце міграції, становила 86%, при цьому майже 83% усіх постійних мігрантів переселилися в країни Європейського Союзу. Найважливішою цільовою країною залишалася Німеччина, на яку приходилося в 2011 році близько 39% всіх зареєстрованих емігрантів. Другим ключовим місцем призначення була Великобританія – 22% всіх емігрантів, за нею йшли Сполучені Штати – 9%. Однак, треба зазначити що у цей час змінився основний напрямок міграції: якщо у 2002 році близько 37% поляків мігрували в Німеччину, то у 2011 році головним напрямком міграції стала Великобританія, в яку спрямовувалось 30% мігрантів [100].

Ключовими регіонами походження мігрантів являються наступні: в абсолютному виразі – Сілезьке, Малопольське, Долносільське та Подкарпатське воєводства; у відносних показниках (інтенсивність відтоку в порівнянні з кількістю мешканців) – Підляське та Подкарпатське воєводства. У 2011 році трьома найважливішими донорами мігрантів були Сілезьке воєводство (21% від усіх постійних мігрантів), Малопольське (12% мігрантів)

та Долносільське (11% мігрантів) воєводства. Ці три регіони разом були джерелом близько 44% всіх постійних мігрантів, а особи, що походять з цих районів, представляли, в основному, «традиційну» схему польської міграції, яка ґрунтується на етнічних та родинних зв'язках з певними іноземними країнами, ключовою з яких є Німеччина [100].

У період з 2002 по 2011 роки зміни у масштабах міграції були відзначені у всіх регіонах, однак масштаби цих змін були різними. Найбільше зростання кількості емігрантів відзначалося у тих регіонах, які не були ключовими донорами мігрантів у 2002 році (Куявське, Поморське, Люблінське, Вармінсько-Мазурське, Великопольське та Західнопоморське воєводства) [102].

У 2016 році з Польщі емігрувало приблизно 11970 громадян, при чому більшість з них – 10353 осіб або 86% від загального числа – направились до країн Європейського Союзу, а близько 7% (873 особи) виїхало до Північної Америки. З них 52% склали чоловіки та 48% жінки, тобто приблизно рівна кількість представників обох статей. Як і раніше виїжджали переважно молоді люди. До вікової групи від 25 до 39 років відносилось 4576 емігрантів, тобто 38% [102]. Щодо регіонального розподілу, то найбільшими донорами мігрантів стали Сілезьке (1161 особа), Дольносільське (593 особи) та Поморське (522 особи) воєводства [107].

Важливою складовою еміграційної картини Республіки Польщі є явище так званої тимчасової міграції. В період з 2004 року до кінця 2007 року кількість тимчасових польських емігрантів зросла майже на 1,5 мільйона склала 2,3 мільйона або 6,6 % від загальної чисельності населення. Згідно з останніми оцінками між 2008 та 2010 роками спостерігалось поступове зменшення масштабів міграції, в основному внаслідок економічного спаду в найважливіших країнах призначення (зокрема, в Великобританії та Ірландії). Зниження кількості тимчасових мігрантів склало 2,6% у 2008 році, 5,0% у 2009 році та 4,8% у 2010 році [82].

На кінець 2011 року кількість тимчасових польських мігрантів складала 2,06 мільйонів осіб, тобто спостерігалось незначне зростання порівняно з 2010 роком – приблизно 3%. Це було пов'язано, в основному, зі збільшенням кількості емігрантів до ключових країн еміграції – Німеччини (на 6,8%), Великобританія (на 7,8%) та країни, які не є членами ЄС. Незважаючи на економічний спад, в більшості місць призначення кількість тимчасових мігрантів, які перебували за кордоном, залишалася відносно високою та коливалася навколо 2 мільйонів. Більшість польських мігрантів проживають у країнах ЄС – 81% від загальної кількості [100].

З 2006 року головною країною, в яку спрямовувалися тимчасові мігранти, була Великобританія, на яку, станом на 2011 рік, приходилося понад 30% усіх тимчасових польських мігрантів. Потім йшла Німеччина – 23% мігрантів, Ірландія – 5,8% мігрантів, Нідерланди – 4,6% мігрантів та Італія – 4,6% мігрантів. Дані за 2011 рік свідчать також про значне зменшення числа тимчасових мігрантів, які проживали у країнах, що найбільше постраждали від економічної кризи – зокрема в Іспанії, Ірландії та Греції. Треба також відзначити, що тимчасова міграція з Польщі характеризується відносно великою часткою чоловіків, які складають понад 60% всіх мігрантів. І їхня частка продовжує зростати – у 2012 році вона вже досягла 66%. Найбільша частка мігрантів-чоловіків припадала на тих мігрантів, які перебували за кордоном 12 місяців та більше [82].

Взагалі після вступу Польщі до ЄС було відзначено масштабне зростання тимчасової міграції – особливо збільшилося число короткострокових мігрантів, які перебували за межами Польщі від 3 до 12 місяців. Однак вже починаючи з 2008 року тенденції змінилися та починає спостерігатися постійне скорочення числа короткострокових мігрантів та відносно стабільне зростання кількості довготривалих мігрантів. У 2012 році кількість осіб, які перебувають за кордоном більше 12 місяців, становила близько 73% всіх осіб, які тимчасово перебували за кордоном. Починаючи з 2009 року рівень короткострокової мобільності (на 3 – 12 місяців) наблизився

до рівня, яка був до вступу Польщі в ЄС, тоді як показники довгострокової міграції продовжували зростати [82].

Треба зазначити, що на сучасному етапі найчастіше залишають Польщу молоді освічені люди. Масштаб та динаміка міграції свідчать про те, що міграційний феномен стає значною проблемою не тільки демографічного та економічного характеру, але й соціально-культурною та політичною проблемою. Як довгострокові, так і короткострокові емігранти приймають рішення виїхати з країни, щоб знайти роботу та підвищити рівень життя. Якщо раніше це були переважно безробітні або низькооплачувані робітники, то останнім часом зростає кількість міграцій у навчальних цілях та відтік висококваліфікованих робітників [81].

Гостро для Польщі стоїть проблема еміграції студентів. Вступ Польщі до ЄС сприяв її доступу до інтеграційних процесів у всіх сферах, у тому числі і у сфері освіти, а це, в свою чергу відкрило колосальні можливості академічної та наукової мобільності – студенти отримали можливість отримувати дипломи провідних європейських вузів, які давали конкурентні переваги на ринках праці розвинутих європейських країн і США. За кордоном навчається 48 тисяч польських студентів: 2,6 тисячі з них навчаються у Франції, 1,8 тисячі у Сполучених Штатах, 6,2 тисячі у Великобританії [76]. Ця ситуація пов'язана, переважно, з тим, що європейські університети пропонують вищу якість освіти і дозволяють випускнику отримати роботу у місті навчання, тим більше що дипломи таких вузів вище цінуються роботодавцями Європи [58].

Важливе значення при вивченні міграційних процесів в країні має імміграція. Починаючи з 90-х років ХХ століття відбувалося різке пожвавлення імміграції до Польщі, що було пов'язано з падінням комуністичного режиму та лібералізацією системи державного управління. Цей період характеризувався «відкриттям кордонів» та укладенням двосторонніх угод між Польщею та країнами Європи, перш за все, Німеччиною. Крім того у Польщі приймаються «Закон про зайнятість» 1989

року та «Закон про зайнятість та протидію безробіттю» 1991 року. У цих нормативно-правових актах знайшли відображення питання про зайнятість іноземців на території Польщі, зокрема питання щодо видачі дозволів на працевлаштування в Польщі на певний термін та посаду. Ці правові зміни регулювали можливість працевлаштування іноземців на території держави та вводили певні обмеження щодо їх працевлаштування, що було пов'язано переважно з рівнем безробіття, який на той час фіксувався [58].

В цілому ці правові зміни були узгоджені з політичним вектором розвитку Польщі, а саме, євроінтеграційними прагненнями – підтвердженням цього був початок співпраці держави у сфері міграції з державами Шенгенської зони, зокрема в частині реадмісії польських мігрантів. Це створило комунікативний базис і зафіксувало прагнення Польщі до активної співпраці з Європою в питаннях регулювання міграційних процесів. Логічним продовженням цього курсу стало входження Польщі до Міжнародної організації з міграції у 1992 році [58].

У період з 2004 по 2006 роки міграційна політика Польщі продовжувала адаптуватися до стандартів ЄС. У жовтні 2005 року та серпні 2006 року вступили в дію дві зміни до закону, що регулювали проживання, в'їзд та виїзд громадян ЄС. Крім того вводилися спеціальні дозволи на проживання для громадян ЄС [97].

Вступ Республіки Польща до Європейського Союзу та особливості її географічного розташування сприяло тому, що Польща все частіше ставала транзитною країною для мігрантів на шляху до ЄС: вона стала країною тимчасового перебування для мігрантів із сусідніх країн на східному кордоні (Україна, Білорусь, Росія) та інших країн колишнього Радянського Союзу. Крім того, інтеграція Польщі у Європейське Співтовариство зробила її привабливою для іммігрантів, що означало масовий приплив робочої сили (заробітчан та їх сімей) до країни. Тенденція інтенсифікації імміграційних потоків на фоні зростання еміграції населення Польщі призводила до низки соціально-економічних, демографічних, культурних та інших проблем.

Питання сприйняття іммігрантів населенням у 2015 році досліджувалося компанією Ipsos для Міжнародної організації праці. Це дослідження виявило негативне ставлення громадян Польщі до державної міграційної політики, яка передбачає створення відкритого для іноземців ринку праці. Воно показало, що 35 % опитаних поляків вважають, що українці «можуть становити загрозу для безпеки Польщі». Відповідні показники для в'єтнамців, мешканців Західної Європи, американців, канадців, африканців та латиноамериканців коливалися в межах 19 – 21% (більшим цей показник був тільки відносно арабів – 55%), хоча 47 % і вважає їх близькими до поляків культурно [63].

Взагалі, існує потреба диференціації державної міграційної політики та політики зайнятості населення у напрямку урегулювання можливих сфер працевлаштування іммігрантів, вимог до рівня їх кваліфікації, володіння державною мовою [58]. Згідно з Центральним реєстром населення протягом періоду 2001 – 2010 років в Польщі було зареєстровано для постійного проживання 112,8 тисяч осіб. У 2011 році кількість постійних іммігрантів склала 15 524 людини, що на 2% більше, ніж у попередньому році. Переважна кількість іммігрантів прибула з країн Європейського Союзу – 11 104 людини (72%). Ключовими країнами-донорами були Великобританія (4378 осіб), Німеччина (2655 осіб), Сполучені Штати (1568 осіб) та Ірландія (1130 осіб) [82]. У 2013 році прибуло на постійне проживання до Республіки Польща 12,2 тисячі осіб. Цей показник був на 16% нижчим у порівнянні з 2012 роком, коли кількість постійних іммігрантів склала 14,6 тисяч осіб. Взагалі, тенденція до скорочення кількості іммігрантів, зареєстрованих для постійного проживання у Польщі, на сучасному етапі зберігається [97].

Однак треба зауважити, що в Центральному реєстрі населення не робиться різниці між іноземцями та громадянами Польщі, які були в еміграції. Оскільки зазначені вище країни є основними напрямками польських емігрантів, то проаналізовані дані свідчать скоріше про кількість

повернених мігрантів та осіб з польським походженням, чим про приплив іноземців.

Розподіл іммігрантів за статтю дає наступні дані: жінки стабільно складають близькою 40% всіх постійних іммігрантів. Серед осіб, які зареєструвалися у Польщі для постійного проживання, значна частина має вік менше 30 років, а близько 20% становлять діти по 4 років. Структура провінцій, в які спрямовані основні потоки іммігрантів, залишалася відносно стабільною протягом останніх кількох років: найбільш популярними серед іммігрантів являлися Сілезьке (14% іммігрантів), Малопольське (13% іммігрантів), Долносільське (11% іммігрантів), Мазовецьке та Поморське (по 9% іммігрантів кожне) воєводства [82].

При проведенні перепису населення 2011 року іноземним особам було запропоновано вказати країну народження відповідно до існуючих кордонів країни. Враховуючи той факт, що Польща значно змінила свою територію після Другої світової війни, категорія «іммігрантів», які народилися в Польщі до 1939 року, містила тисячі осіб. Лише 7% цієї категорії іноземних громадян не мали польського громадянства. Що стосується країн походження, то найчисельніші групи іноземних громадян походять із сьогоденної України (227,5 тисяч), Німеччини (84 тисячі), Білорусі (83,6 тисяч) та Литви (55,6 тисяч). Багато іммігрантів у віці понад 60 років народилися як у довоєнній Польщі, так і за її межами, але перемістилися протягом Другої світової війни. Окрема слід виділити групу іммігрантів, що народилися у Великобританії (38 тисяч) та Ірландії (8,4 тисячі) – в основному це діти віком до 5 років, багато з яких – нащадки польських емігрантів, які хоч і зареєстровані в Польщі для постійного перебування, але проживають за кордоном. Взагалі, майже 85% іноземних громадян народилися за кордоном [81].

Категорія зарубіжних громадян у переписі населення не включала тимчасових мігрантів. Тобто загальна кількість іммігрантів у Польщі перевищує ту кількість, що наведена у переписі. За даними перепису населення 2011 року з 38,512 мільйонів населення Польщі 36,189 мільйони

(94%) були громадянами Польщі; 327,4 тисяч (0,9%) мали подвійне (польське та іноземне) громадянство; 55,4 тисяч (0,1%) були громадянами інших країн. Серед іноземних громадян 13,4 тисяч – громадяни України (24%), 5,2 тисячі – громадяни Німеччини (9%), 4,2 тисячі – громадяни Росії (8%), 3,8 тисячі – громадяни Білорусі (7%) та 2,6 тисячі – громадяни В'єтнаму (4,7%). Громадянство 8,8 тисяч іноземців не визначено [82].

Більшість іммігрантів проживає в Мазовецькому воєводстві (17,2 тисяч або 31% від загального числа). Серед них мають громадянство В'єтнаму 73% та близько 30% являються громадянами України та Росії. Переважна кількість цих мігрантів відноситься до вікової групи 25 – 49 років [82].

У 2016 році кількість іммігрантів до Польщі склала 13475 осіб, з яких 8439 осіб були з Європейського Союзу. З них 54% склали чоловіки [69]. За першу половину 2018 року до Республіки Польща в'їхало 7013 осіб, найбільша кількість з них направлялась в Мазовецьке воєводство (1199 осіб). Наступними за популярністю йшли Малопольське (786 осіб), Дольносільське (700 осіб), Сілезьке (653 особи), Поморське (540 осіб) [107].

Центральний реєстр населення, в якому зберігається інформація про іноземців та польських громадян, які прибули з-за кордону та були зареєстровані для тимчасового перебування на території Польщі понад 3 місяці, надає дані, що у 2011 році на тимчасове проживання у Польщі було зареєстровано майже 66 тисяч осіб: 69% з них залишалися в Польщі менше ніж на 1 рік. Основними країнами попереднього перебування були Україна (18,2 тисяч осіб, 28%), Німеччина (5,5 тисяч осіб, 8%), Білорусія (4,3 тисячі осіб, 7%), В'єтнам (3,2 тисячі осіб, 5%), Російська Федерація (2,3 тисячі осіб, 4%), і Китай (2,8 тисячі осіб, 4%). Близько 27% іммігрантів прибули з країн-членів Європейського Союзу. Це були переважно чоловіки (57%), у віці 20 – 44 років (61%) та поселилися переважно у Мазовецькому воєводстві (35%) [82].

Існує тенденція до зростання видачі дозволів на роботу. В 2011 році було видано 39466 документів, що на 13% більше, ніж у попередньому році.

Основними секторами зайнятості іноземців залишалися будівництво (8945 дозволів, 22% від загального числа), роздрібна та оптова торгівля (6833 дозволів, 17% від загального числа), домогосподарства (4365 дозволів, 11% від загального числа), виробництво (3877 дозволів, 10% від загального числа), професійна, наукова та технічна діяльність (3323 дозволів, 8% від загального числа), готелі та гастрономія (3012 дозволів, 7% від загального числа) [100].

Що стосується країн походження іноземних працівників, то найбільшу групу у 2011 році склали громадяни України (18669 осіб, 35% від загального числа), Китаю (8554 осіб, 14% від загального числа), В'єтнаму (2504 осіб, 6% від загального числа), Білорусії (1725 осіб, 4% від загального числа), Непалу (1202 осіб, 3% від загального числа). Більше половини дозволів на роботу, наданих в 2011 році, були видані в Мазовецькому воєводстві, також привабливими для трудової імміграції являлися Поморське, Велькопольське, Долносільське воєводства [100].

Щодо розподілу іммігрантів за секторами економіки, то у роздрібній та оптовій торгівлі працюють переважно громадяни Китаю, України, В'єтнаму; у виробництві – громадяни України; у будівництві – України та Китаю; у сфері транспорт – громадяни Білорусії; у домашніх господарствах – громадяни Україна. Новим явищем для трудової міграції до Польщі є іммігранти з Непалу, які в основному зайняті науково-технічною діяльністю (319 осіб). Такий різкий приплив іноземців з цієї країни та особливість сектора зайнятості вказують на те, що були встановлені спеціальні міграційні мережі з залученням кадрових агентств, що пов'язують Польщу та Непал. Подібний розподіл зайнятості іноземців за секторами економіки залишається незмінним впродовж останніх років [100].

До особливостей трудової міграції до Польщі можна віднести існування практики працевлаштування іноземців на підставі заяви. Це стосується переважно сезонних робітників. Більшість подібних заявок реєструються на початку весни, а найменша кількість – на межі року. Великий відсоток таких трудових мігрантів працюють в Мазовецькому

воєводстві – 202909 осіб (52,38% від загального числа), в Нижній Сілезії – 36822 осіб (9,50% від загального числа), в Любліні – 26274 осіб (6,67% від загального числа), Малопольському воєводстві – 20040 осіб (5,17% від загального числа) [82].

Також для Польщі важливо, щоб іноземці були самодостатніми та не потребували підтримки польської держави. Згідно зі статистичними даними Департаменту ринку праці Міністерства праці та соціальної політики кількість безробітних іноземців наприкінці 2014 року складала близько 3900 осіб, що близько 0,21% від загальної кількості зареєстрованих безробітних. Найбільшим відсотком іноземців серед зареєстрованих безробітних є громадяни України (близько 35%), Росії (близько 15%) та Білорусі (менше 9%). Крім того, наприкінці 2014 року 273 іноземця мали право на допомогу [81].

Також для кращого розуміння міграційних процесів розглянемо динаміку отримання польського громадянства. Після значного збільшення у 2005 році та зниження рівня 2006 році, кількість отримань польського громадянства (за всіма процедурами, за винятком репатріації) складала 2503 в 2009 році, 2926 у 2010 році та 3445 в 2011 році. Основними реципієнтами були громадяни колишнього СРСР. У 2011 році громадянство отримало 1086 українців, 375 білорусів, 254 росіяни, 140 вірмен). В'єтнамські та німецькі громадяни також склали основні групи реципієнтів – громадянство отримали 126 в'єтнамців та 112 німців [69].

Також «Закон про переселення» створює законодавчу базу отримання польського громадянства для осіб польського походження. Офіційно в Польщі існує дві можливості для переселення: на підставі процедури репатріації та на підставі пункту 5 статті 52 Конституції. На практиці також існує безліч прикладів, коли особи, які закінчили навчання та розпочали економічну діяльність, використовують процедуру переселення, щоб залишитися в Польщі. Після певного піку в період з 2000 по 2002 роки кількість виданих віз на репатріацію скоротилася до 204 в 2008 році, 164 в

2009 році та 139 у 2010 році. У 2011 році вона збільшилася до 178. Заявки на отримання віз для репатріації зросли з 91 в 2010 році до 201 в 2011 році. У 2011 році найбільша кількість в'їзних репатріантів була з Казахстану (надано 92 візи), Російської Федерації (31 віза), України (20 віз) та Білорусі (18 віз). Найбільша кількість віз репатріантів було видано у 2016 році – 354 візи. Взагалі, за період з 1997 по 2016 роки візу репатріанта отримало 5908 осіб [69].

На сьогоднішній день існують проблеми з фінансуванням процедури репатріації, тому особи з польським походженням все частіше використовують інші способи отримання дозволу на перебування у Польщі. Одним з прикладом подібної альтернативи є отримання картки поляка – документа, що підтверджує польське походження. Він дає право подати заявку на отримання візи з багаторазовим в'їздом до Польщі. Витрати на цю візу, після її отримання, можуть бути відшкодовані польською державою. До кінця 2010 року було подано близько 55 тисяч заявок та надано 18333 карток поляка. У 2011 році було надано вже 20 472 карт поляка. Близько 88% заяв було подано з України та Білорусі, наступною за кількістю заяв йшла Литва (4 тисячі) та Росія (2 тисячі). Переважна більшість тих, хто подав заяви, це молоді люди, часто студенти, які являються нащадками польських громадян [82].

Таким чином, проаналізувавши особливості міграційних процесів у Республіці Польща після її вступу до Європейського Союзу сучасному етапі, ми дійшли наступних висновків. Польська міграція продовжує характеризуватися негативним сальдо, крім того у міграційних потоках можна виділити постійну та тимчасову міграцію. Як реципієнтами польської постійної еміграції, так і донорами постійної імміграції в Польщу являються країни Європейського Союзу. Тимчасова міграція головним чином представлена трудовими мігрантами із країн колишнього Радянського Союзу.

Висновки до Розділу 2

Проаналізувавши міграційні процеси в Республіці Польща в контексті її євроінтеграції, ми дійшли висновків, що на початку XXI століття, в рамках підготовки Польщі до вступу в ЄС, починається активне реформування польської нормативно-правової бази, яка регулює питання міграції та мігрантів. Приймається ряд законів та підзаконних актів, що мали на меті приведення польського законодавства у відповідність до європейських стандартів. Новий виток у розвитку міграційного законодавства в Польщі настає після світової економічної кризи. Масштабні потоки мігрантів з Польщі до країн ЄС залишали польську економіку без працівників, саме тому Польща бере курс на лібералізацію свого міграційного законодавства та спрощення умов для працевлаштування іноземців.

Постійній міграції як і раніше, притаманне негативне сальдо. Виїжджають з Польщі на постійне проживання переважним чином молоді люди з прикордонних воєводств. Місцем їх призначення являються країни Європейського Союзу, в основному Німеччина та Великобританія. Основними донорами постійних іммігрантів також являються країни ЄС. Серед постійних іммігрантів більшу частину складають поляки, які мігрували, або їхні нащадки.

Тимчасові польські емігранти виїжджають переважним чином в країни Європи. Донорами тимчасових іммігрантів до Польщі являються країни колишнього СРСР: Україна, Білорусь, Росія. Протягом тривалого періоду динамічно зростає кількість виданих дозволів на роботу, також набирає поширення процедура працевлаштування за заявою на сезонні роботи (не більше ніж 6 місяців).

Найбільшу зацікавленість в отриманні польського громадянства проявляють особи, що мають польське походження.

РОЗДІЛ 3.

УКРАЇНСЬКИЙ ФАКТОР СУЧАСНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

3.1. Розбудова польсько-українських відносин в міграційній сфері (1991-2021 роки)

Міграція українців до Польщі на сучасному етапі є викликом для стабільного розвитку обох країн, саме тому існує потреба у створенні правової бази для регулювання міграційних процесів. Міграційні процеси українських громадян до Польщі регулюється, по-перше, внутрішнім законодавством у сфері міграції як Польщі так і України, по-друге, двосторонніми та міжнародними договорами в цій сфері.

Треба зазначити, що українсько-польські відносини розвиваються стабільно і динамічно у всіх напрямках. В першому міждержавному документі – «Декларація про принципи та основні напрями розвитку українсько-польських відносин» від 13 жовтня 1990 року – було закріплено основні напрямки двостороннього співробітництва, серед яких історична, економічна та культурна співпраця [7].

Також вагомого значення для розвитку українсько-польських відносин у сфері міграції та їх договірно-правового регулювання мало підписання «Договору між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини та співробітництво» від 18 травня 1992 року [9] та «Договору між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань» від 12 січня 1993 року [10], які заклали правову основу формування двосторонніх відносин у сфері міграції та міграційної політики.

У 7 статті «Договору про добросусідство, дружні відносини та співробітництво» сторони домовилися здійснювати міжнародно-правове

регулювання у сфері пересування робочої сили, товарів і послуг та укласти відповідні угоди в галузі економічного співробітництва. «Договір про правовий режим українсько-польського державного кордону» був покликаний регулювати питання, пов'язані з проходженням кордону. У наступні роки він був доповнений рядом угод та урядових розпоряджень з метою більш досконалого регулювання процесу перетину спільного кордону та переміщення багажу [9].

Особливого значення у розвитку співпраці у цьому напрямку мало прийняття «Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Польща про передачу і прийом осіб через спільний Державний кордон» від 24 травня 1993 року [47]. Організаційні та правові засади українсько-польського співробітництва у сфері медицини було передбачено «Угодою про співробітництво в галузі охорони здоров'я і медичних наук» від 06 липня 1993 року та «Угодою про співробітництво в галузі охорони здоров'я» від 14 березня 2008 року, які регулювали питання надання медичної допомоги громадянам України та Польщі під час їх перебування на території однієї з договірних сторін [50].

Важливим етапом розвитку двосторонньої співпраці у галузі міграції стало підписання «Угоди про взаємне працевлаштування працівників» від 16 лютого 1994 року, яка мала на меті регулювання трудових відносин [51]. Вона визначила коло суб'єктів, на яких поширюються її норми; встановила умови оформлення легального працевлаштування шляхом отримання дозволу на працевлаштування у відповідному органі праці країни, де буде відбуватися працевлаштування; передбачила порядок отримання цього дозволу, термін перебування на території договірної країни тощо; визначила зміст трудового договору та обов'язкового соціального страхування. Ця Угода сприяла легальному працевлаштуванню сотні українських заробітчан, оскільки вперше на міждержавному законодавчому рівні були захищені їх права і гарантії [51].

Також 16 лютого 1994 року був укладений міжвідомчий «Договір між міністром праці України і міністром праці та соціальної політики Республіки Польща про співробітництво в галузі праці й соціальної політики». У 2 статті цього Договору були встановлені основні напрямки майбутнього співробітництва сторін щодо трудових відносин [8].

Працевлаштування українських громадян у Польщі регулюється нормами внутрішніх нормативно-правових актів Республіки Польща. Основоположними документами польського законодавства у сфері працевлаштування іноземних працівників були Закон Республіки Польща «Про працевлаштування та запобігання безробіттю» від 14 грудня 1994 року та «Постанова міністра праці та соціальної політики Республіки Польща» від 17 серпня 1993 року, відповідно до яких іноземець, щоб мати право легально працювати на території Польщі, повинен отримати дозвіл на працевлаштування Воєводського бюро праці шляхом подання відповідної заяви, а на підставі дозволу на працю він отримує візу з правом на працю в консульських установах Республіки Польща у свої країні.

Загалом, у 90-ті роки ХХ століття особливе занепокоєння викликав факт зростання числа нелегальних українських мігрантів у Польщі. Українці виконували малокваліфіковану та малооплачувану роботу, здебільшого на важких виробництвах та у сфері догляду за людьми похилого віку. Цій ситуації сприяв режим безвізових поїздок, встановлений «Угодою про взаємні безвізові поїздки громадян» від 25 червня 1996 року, яка передбачала перебування респондентів на території договірної сторони до 90 днів [48].

Після вступу Польщі до НАТО у 1999 році українсько-польські відносини перетворюються із відносин між двома державами з однаковим міжнародно-правовим статусом на відносини між НАТО та його Східним сусідом. У січні 2000 року була прийнята «Стратегія безпеки Республіки Польща», яка узгоджувалась із прийнятою в 1999 році «Стратегією ЄС щодо України».

30 липня 2003 року Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща було підписано «Угоду про умови поїздок громадян», яка означала запровадження візового режиму для українців [46]. Угода визначала порядок оформлення, умови отримання та термін дії візи. Треба відзначити, Польща декілька разів відкладала введення візового режиму з Україною, однак це було однією з умов її вступу до ЄС.

З травня 2004 року, після набуття Польщею членства в Європейському Союзі, українсько-польські відносини переходять на новий рівень, і це позначається на особливостях розвитку міграційних процесів. Після вступу Польщі до ЄС Україна приєдналася до програм наступних програм Європейського Союзу: PHARE, TACIS (щодо охорони прикордонних територій), Програми добросусідства Україна – ЄС.

Подальшому розширенню українсько-польських відносин у сфері трудової міграції сприяло підписання між Міністерством праці та соціальної політики України і Державною інспекцією праці Польщі «Меморандуму про співпрацю в галузі розвитку системи інспекції праці на 2004–2007 роки» від 24 червня 2004 року [19].

З метою лібералізації умов працевлаштування іноземців на території Польщі, у липні 2006 року Урядом Польщі було прийнято Положення «Про виконання робіт іноземцями без необхідності отримання дозволу на роботу», яке максимально спростило систему отримання дозволів на працевлаштування для громадян інших країн на сезонні сільськогосподарські роботи. З 01 вересня 2006 року надавалася можливість громадянам держав, які межують із Республікою Польща, виконувати протягом не більш трьох місяців роботу, пов'язану з обробкою землі, садівництвом, овочівництвом, тваринництвом без необхідності отримання дозволу на роботу.

Приєднання Республіки Польщі до Шенгенської зони в кінці 2007 року зумовило нові процедури і правила перетину українсько-польського кордону. 28 березня 2008 року Кабінет Міністрів України та Уряд Республіки Польща уклали «Угоду про правила місцевого прикордонного руху» [45]. Угода

визначала умови, за яких жителі прикордонної зони зможуть перетинати спільний кордон держав у рамках місцевого прикордонного руху, термін перебування на території договірної сторони, чітко передбачала порядок та умови, за яких видається дозвіл на перетин кордону. Не менш важливою умовою перетину спільного кордону стала необхідність отримання страхового полісу або сертифікату (стаття 13 Угоди) [45].

Особливого значення для розвитку українсько-польських відносин у сфері міграції мала ратифікація Верховною Радою України 05 вересня 2013 року «Угоди між Україною та Республікою Польща про соціальне забезпечення». Її важливість у тому, що вона передбачає надання громадянам України, які на законних підставах працюють у Польщі, права на соціальне забезпечення після завершення трудової діяльності і повернення до України.

Треба зазначити, що українці завжди були переважаючою групою іммігрантів у Польщі. Дослідники виділяють два типи української міграції до Польщі: циркуляторну (міграція мешканців переважно із Західної України, які не ставлять перед собою мету залишитися у Польщі) та постійну. При чому остання завжди мала набагато менші масштаби [44].

У 2014 – 2015 роках у Польщі спостерігалось збільшення у декілька разів кількості заяв на проживання та роботу від громадян України. В залежності від джерела статистичних даних, громадяни України отримували від 60% до 97% різних видів дозволів на в'їзд, перебування та/або роботу в Польщі. За даними Управління у справах іноземців, станом на липень 2016 року налічувалося близько 84000 українців, що легально проживали у Польщі на основі різних видів дозволів на проживання.

За даними Євростату щодо дозволів, виданих громадянам України для перебування в Польщі спостерігалось постійне збільшення їх кількості. Так у 2008 році було видано 22,8 тисяч дозволів, у 2009 році – 26,57 тисяч дозволів, у 2010 році – 37,92 тисяч дозволів, у 2011 році – 76,16 тисяч дозволів, у 2012 році – 122,27 тисяч дозволів, у 2013 році – 175,66 тисяч дозволів. Найбільше зростання спостерігалось у 2014 році (210,4 тисячі

дозволів) та у 2015 році (336,35 тисяч дозволів) [69]. Також треба зазначити, що станом на кінець 2016 року довготривалі візи мали 409 тисяч українців. А згідно з даними статистики Управління у справах іноземців у Польщі, на початок лютого 2018 року дозволи на проживання отримали 145 тисяч українських громадян [44].

Якщо проаналізувати трудову міграцію українців, то переважна більшість мігрантів працевлаштовуються на короткий термін. В переважній більшості працевлаштування українців відбувається шляхом подання заяви від потенційного роботодавця для отримання дозволу на роботу. У 2015 року українським громадянам було видано 762,7 тисяч дозволів. За першу половину 2016 року цей показник складав вже 614,2 тисячі [53]. У 2017 році чисельність заяв про намір тимчасового працевлаштування українців сягнула 1,7 мільйонів [44].

Домінуючою групою українських мігрантів являються кваліфіковані та некваліфіковані працівники у наступних сферах економіки: сільське господарство, сфера обслуговування, будівництво, транспорт та харчова промисловість. Протягом багатьох років жінки переважали у міграційних потоках до Польщі, однак при цьому співвідношення чоловіків і жінок на сьогоdnішньому етапі складає близько 60/40. Останні роки спостерігається тенденція до збільшення кількості чоловіків у порівнянні з жінками [53].

Щодо географічного розподілу, то більшість українців проживало та працювало у районі Варшави. Немає переважаючої вікової структури українських мігрантів у Польщі. Близько 25% складають молоді люди (до 25 років), ще 25% мігрантів мають вік від 25 до 34 років, близько 25% віком 35 – 55 років і близько 15% знаходяться у віковій групі 45 – 54 роки. Українські сім'ї, які мігрують разом з дітьми, все ще рідкісне явище, яке не відображається у статистиці [53].

Українські мігранти також відзначаються високим рівнем освіченості. Так у 2017 році серед них 16,4% були з вищою освітою, 16,7% з базовою та неповною вищою. Однак при цьому 51,7% українських мігрантів виконували

найпростіші роботи, які не потребували кваліфікації. Лише 2,4% займали посади фахівців та технічних службовців. Тобто спостерігався «відтік мізків» з України та їх втрата [53].

Спрощення процедури працевлаштування для іноземців дала можливість українцям легалізувати своє становище. Проте для тимчасових трудових мігрантів часто оформлюється не трудова, а цивільно-правова угода. Це означає, що внески до соціальних фондів не сплачуються, а контроль за дотриманням трудових прав на таких працівників повною мірою не поширюється [64]. Проведене у травні-червні 2018 року дослідження «Українці на польському ринку праці: досвід, проблеми та перспективи» показало, що 26,3% опитаних трудових мігрантів з України готові були залишитися в Польщі на кілька років, 22,1% респондентів хотіли б переїхати до Польщі на постійне проживання, 13,7% не хотіли б постійно жити в цій країні, а 37,9% не змогли відповісти [25].

Також було з'ясовано, що кожен другий респондент планував працювати в Польщі від 3 до 6 місяців, третина українців мала намір працювати до 3 місяців, 11,7% – від півроку до року і тільки 5,4% планувало працювати в Польщі більше 1 року. По робочій візі працювало 64% опитаних, по біометричному паспорту – 26,6%, мали посвідку на проживання 4,6%. Щодо віку українських трудових мігрантів, то більшість з них виїжджало у віці від 18 до 35 років – 57%, вікова група 36-45 років складала 26,2%, 46-55 років – 15%, а понад 55 років – тільки 1,8% [16].

Серед основних причин, чому українці виїхали на заробітки до Польщі були виказані наступні: низька зарплата (79,6%), погана політична і економічна ситуація (19,7%), безробіття (16,9%), корупція (14,7%), відсутність відчуття безпеки (8,3%) [16].

Також треба зазначити, що за даними Євростату українці стали найчисельнішою групою, яка отримала в цей період дозволи на постійне проживання у ЄС. При цьому, 88% цих дозволів видавала Польща. Крім того,

близько 200 тисяч українців отримали «карту поляка», яка дає пільгові умови для отримання польського громадянства [24].

Важливою складовою української міграції до Польщі на сучасному етапі являються студенти, кількість яких стрімко зростає. За даними польського Міністерства науки, у 2015-2016 навчальному році у Польщі навчалось більше ніж 30,6 тисяч українських громадян. Для порівняння у 2014-2015 навчальному році їх кількість складала лише 23,4 тисячі осіб. Таке зростання пояснюється економічною та політичною дестабілізацією в Україні, внутрішньою військовою ситуацією, а також вигідними правовими умовами, що були створені в Польщі та дозволяють іноземним студентам навчатися і працювати в Польщі одночасно [18].

Крім того, не можна також оминати увагою активну кампанію польських університетів по залучення студентів з України. У деяких польських університетах в містах, що знаходять недалеко від кордону з Україною, українці вже стали переважною більшістю, що сприяло виникненню міжетнічних суперечок та змусило польські університети почати працювати у напрямку розроблення спеціальних програм по інтеграції для іноземців [18].

За інформацією посла України в Республіці Польща Андрія Дешиці, станом на вересень 2018 року в Польщі навчалось 40 тисяч студентів з України и лише 5-10% з них планувало повернутися на батьківщину після завершення навчання. Решта планує або продовжувати жити та навчатися в Польщі, або їхати далі на захід [54].

Якщо проаналізувати причини міграції українців до Польщі, то можна побачити, що за останні роки вони змінилися. У 2014 році близько 80 відсотків українських мігрантів заявляло, що причиною їхньої міграції був брак роботи або незадовільний рівень оплати праці у рідній країні. Також у цей час починає зростати частка людей, які мігрували до Польщі через політичні причини. Зазвичай це були мігранти зі Сходу України, де розгорталися військові дії [69].

Події «Української революції гідності», анексія Криму Росією і розгортання конфлікту на Донбасі привело збільшенню кількості українських громадян, які зверталися з проханням про надання притулку в Польщі. Пік прийшовся на 2014 рік, потім їх кількість поступово знижувалася. У 2015 році 1594 українців просили про надання притулку у Польщі. Станом на середину 2016 року Управління у справах іноземців розглядало 570 справ про надання притулку громадянам України. Соціальна допомога була надана 1 573 громадянам України [69].

Однак з кількох тисяч українських заявників, які просили про надання притулку в Польщі у 2014-2016 роках, тільки декілька отримали позитивну відповідь. Так у 2015 році шість українців отримали так званий статус «допустимого перебування», 24 – тимчасовий захист і двоє статус біженця. У 2016 році 17 українців отримали статус додаткового захисту. У 2016 році близько 300 українських громадян проживали у Польщі на основі різних форм захисту (статус біженця, додатковий захисту, допустиме перебування, гуманітарний статус). До цього числа також входили українці, які отримали поранення під час подій Євромайдану та проходили лікування у Польщі [69].

Також треба зазначити, що у 2015 році польський уряд організував дві кампанії з переселення громадян України польського походження. Члени сімей тих переселених людей, які не мали карти поляка, подали запит на отримання політичного притулку в Польщі. Загалом 119 осіб подали запит на отримання політичного притулку, з яких 56 осіб отримали цей статус. Візова статистика також зростала. У 2015 році польські консульства видали 922,2 тисяч віз для громадян України (тобто на 10% більше у порівнянні з попереднім роком). З цієї кількості 55,3 тисячі були короткостроковими, що дозволяли перебування в ЄС протягом 90 днів в 3-місячний період (так звані Шенгенські візи) та 276,3 тисячі так званих національних віз, що дозволяли перебування в певній країні більш довгий період [69].

Взагалі треба зазначити, що вагомим фактором активного розвитку співпраці України та Польщі у міграційній сфері є те, що ці країни мають не

лише спільний кордон, але й спільну історію та спільні проблеми. На сучасному етапі перед обома державами стають подібні проблеми у сфері міграції. По-перше, це масовий виїзд громадян на заробітки в інші країни. По-друге, обидві держави стали транзитною територією для міжнародного потоку нелегальної міграції до Західної Європи. По-третє, як Республіка Польща, так і Україна поступово перетворюється на кінцевий пункт для мігрантів з країн третього світу.

Саме тому перед обома країнами стоїть завдання сформувати ефективну нормативно-правову базу для регулювання міграційних потоків. Також особливої уваги з боку обох держав потребують правові питання трудових мігрантів, та питання врегулювання перетину кордону.

3.2. Особливості міграційної політики Республіки Польща щодо українців після початку повномасштабного російського вторгнення

Повномасштабне російське вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року спричинило масові міграції українського населення, що змусило європейські країни шукати шляхи для надання ефективної допомоги українським вимушеним мігрантам. Особливо це стосувалося країн-сусідів України, які приймали найбільшу кількість українців. І серед них особливе місце займала Польща.

Допомогу Польщі українським біженцям включала соціальні послуги, можливості працевлаштування та безкоштовне житло. Були відкриті центри прийому, куди біженці повинні звертатися після прибуття в країну, створювалися мовні курси, які мали сприяти адаптації та культурній інтеграції. Крім цього Польща також адаптувала освітню систему до потреб українських біженців [68].

Навесні 2022 року в Польщі було зареєстровано близько чотирьох мільйонів вимушених мігрантів, а населення деяких міст подвоїлося через

наплив біженців [61]. Політика польського уряду щодо українських біженців загалом відповідала директиві Європейської Ради щодо надання тимчасового захисту вимушеним мігрантам з України [80]. Усі дії польського уряду відповідали міжнародному праву та Конвенції про біженців 1951 року, яку ратифікувала Польща [68]. Польща прийняла також власний спеціальний законопроект про правовий статус українців, які тікають від війни. Цей закон поширювався на всіх громадян України та членів їхніх сімей, які прибули до Польщі після 24 лютого 2022 року. Він надав їм дозвіл на легальне перебування до 18 місяців (згодом цей період подовжено) зі спрощеною процедурою реєстрації; їм також було надано доступ до ринку праці, освіти (для дітей), охорони здоров'я та соціальної допомоги за умови, що вони подали заяву на польський національний ідентифікаційний номер (PESEL). Після прибуття біженці також отримували одноразову допомогу; вони мали право претендувати на звичайну допомогу на дітей та іншу соціальну допомогу на тих же умовах, що й громадяни Польщі, а також на безкоштовні місця в гуртожитках для біженців (хоча з березня 2023 року вони повинні покривати половину своїх витрат на проживання) [80].

Легкий доступ до ринку праці з порівняно низькими структурними та інституційними бар'єрами зробили Польщу країною призначення для багатьох українських біженців. Лише через рік після початку повномасштабної війни майже 900 000 українських біженців, або 70 %, були зареєстровані як такі, що працюють у Польщі [98].

Щодо сприйняття українських біженців з боку поляків, то після Помаранчевої революції 2004 року та Революції Гідності 2014 року, відбулося зростання позитивних почуттів до українців. У 2015 році 36% поляків висловили прихильність до українців у порівнянні з 32%, які висловили негативні почуття (решта були або байдужими, або не визначилися). Подібні дослідження, проведені в наступні роки, показали, що заможніші поляки та жителі великих міст частіше сприймають українців у прихильному світлі. У 2021 році 43 % поляків заявили про позитивне

ставлення до українців і лише 25 % – про негативне. На тлі повномасштабної агресії Росії проти України частка поляків, які позитивно ставляться до України, зросла [80].

Однак вже у 2023 році поступово рівень підтримки українських біженців починає знижуватися. Це можна пояснити зростаючою втомою від соціального тягара переселення біженців у поєднанні зі зростанням інфляції та економічним спадом – все це послабило готовність поляків приймати українських біженців. Хоча правий уряд Польщі прийняв українських біженців з розпростертими обіймами, частково керуючись спільною історією та страхом російської експансії, до 2023 року польський уряд почав конфліктувати з українським урядом через суперечливі версії історії, експорт сільськогосподарської продукції тощо. Суспільна підтримка прийому українців впала з 94% у березні 2022 року до близько 65% у вересні 2023 року [119].

Крім цього, українські шукачі захисту не отримували таких самих інтеграційних пільг як міжнародні біженці (грошова допомога та соціальна підтримка). Крім того, після початкового періоду в кілька місяців, протягом якого вони часто проживали в польських сім'ях або в колективних центрах, українські біженці зіткнулися з завданням пошуку самостійного житла. Це виявилось серйозною проблемою через дефіцит доступних квартир у найбільших містах Польщі та зростанням орендної плати. Ці труднощі спонукали багатьох біженців покинути Польщу – або для подальшої міграції до інших країн (переважно до Німеччини), або для повернення в Україну [80].

Особливістю українських мігрантів в Польщі є їхній високий рівень активності на ринку праці. За даними опитування по міжнародній міграції 2023 року 66% респондентів працюють на різних посадах. Для 46,9% респондентів це постійна робота; для 13,2% – випадкова робота; 4,2% працюють віддалено на компанію за кордоном; і 1,9% є самозайнятими. Ще 22,8% не працюють, але шукають роботу. Це означає, що майже 90% респондентів є економічно активними. Важливо відзначити високу участь

українських біженців, які мігрувати після 2022 року, - 84,6% респондентів цієї групи вже працевлаштувалися або шукають роботу та готові почати її негайно [88].

Загалом, в Польщі рівень зайнятості біженців з України становить 65% – це найвищий показник у Європі. Однак гостро стоїть питання відповідного працевлаштування біженців з високим рівнем кваліфікації. Опитування показує, що більшість респондентів виконують просту роботу (62,4%), але в той же час досить значна група людей – 32,6% довоєнних переселенців і 17% біженців – заявляють, що виконують роботу, яка вимагає кваліфікації спеціаліста [88].

Тому вагомою практичною проблемою, яка стоїть перед Польщею, є ефективне використання людського капіталу, який приносять із собою українські мігранти, щоб уникнути невідповідності навичок і втрати розуму. Українські біженці в Польщі мають дуже сприятливий освітній профіль. Наявні дані показують дуже високу частку людей з вищою освітою (60-70 %). Однак ці навички часто не йдуть рука об руку зі знаннями польської мови. В опитуванні, проведеному наприкінці 2022 року Центром досліджень міграції Варшавського університету, лише п'ять відсотків респондентів повідомили, що вони добре знають польську мову(16) Інша значна проблема стосується інтеграції тих українських дітей, які не відвідує школу в Польщі. Згідно з даними Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), лише близько 50 відсотків українських дітей-біженців наразі навчаються в польських школах. Решта або відвідують онлайн-класи в Україні, або перебувають між тріщини. Якщо взяти до уваги всі ці фактори, стає зрозуміло, що інтеграція тих, хто отримує тимчасовий захист і вирішить залишитися в Польщі надовго, стане серйозною проблемою для нового уряду, обраного на посаду в жовтні 2023 року. Набагато більше підтримки буде необхідні для доступу до доступного житла, навчання дітей, курсів польської мови, перепідготовки та визнання кваліфікації [80].

На сьогодні правовий статус захисту українців в Польщі подовжено до березня 2025 року. Вже більшість українців оселилися у власних квартирах, однак близько 44 000 все ще живуть у колективних притулках. Згідно з даними Управління ООН у справах біженців, у притулках перебувають одні з найбільш уразливих верств населення, включаючи людей з обмеженими можливостями, людей похилого віку та людей із серйозними захворюваннями [119].

Можна відмітити поширення маятникової міграції українських біженців: багато з них тимчасово повертаються в Україну, щоб побачитися з родиною, перевірити майно, отримати важливі документи або отримати медичну допомогу. І багато з них після повернення до Польщі (18% у 2023 році) стикається з ситуацією виникнення правових та нормативних проблемами, пов'язаних з їхнім статусом тимчасового захисту [119].

Також, з урахуванням того факту, що війна прийняла затяжний характер, а відповідно до цього приймає затяжний характер і проблема з українськими біженцями в Польщі, польські інституції намагаються знайти шляхи інтеграції українців без узурпації їхньої ідентичності. Це питання особливо чутливе для Польщі, країни, яка пишається тим, що відкидає численні історичні спроби Німеччини та Росії зробити поляків більш «схожими на них». Однією з таких сфер, в яких проявляється напруга, є сфера шкільної освіти [119].

Польські школи навіть найняли українських педагогів як міжкультурних помічників, щоб допомогти українським дітям легше залучитися до шкільної системи. Однак станом на жовтень 2023 року польські школи відвідували 173 тисячі українських учнів, за даними Міністерства освіти, це менше половини загальної кількості українських дітей шкільного віку в країні. Багато українців шкільного віку паралельно навчаються вдень у польській школі, а потім ввечері дистанційно в українській школі, що створює великий рівень навантаження [119].

Враховуючи, що з 1 вересня 2024 року українські діти в Польщі зобов'язані вчитись у польській школі, практика відвідування двох шкіл поширюється.

Висновки до Розділу 3

Досліджуючи український фактор та його вплив на формування польської міграційної політики, ми відзначили, що саме українці являються найчисельнішою групою мігрантів в Польщі. Якщо у 90-ті роки ХХ століття проблемою для Польщі були нелегальні українські мігранти, то на сьогодні більшість українців працюють у Польщі легально. Треба відзначити, що Польща на сучасному етапі зацікавлена в працівниках з України, і це проявляється у постійному спрощенні процедури для їх працевлаштування (особливо в умовах, коли її конкурентом починає виступати Чехія). Перевагою українських трудових мігрантів є їх високий рівень освіченості, відсутність намагань залишитися нелегально на постійне проживання у Польщі, культурна та цивілізаційна близькість з поляками, що сприяє швидшій інтеграції.

Також на сучасному етапі Польща особливо зацікавлена в студентах з України, які не тільки є групою мігрантів, яка відносить до висококваліфікованих та здатних швидко інтегруватися в польське суспільство, але й допомагає підтримати демографічний баланс в умовах активної міграції польської молоді до Західної Європи. Саме тому для студентів створюються сприятливі умови: дозволяється працювати без отримання дозволу, навіть під час навчання, виділяються гранти на освіту тощо.

По-третє, вивчаючи формування міграційної політики Республіки Польща в умовах євроінтеграції, ми зробили висновок, що польський досвід може бути корисним на сучасному етапі для України. Це, перш за все, досвід по приведенню національного законодавства у відповідність до європейських

норм, створення дієвих структур по забезпеченню регуляції міграційних процесів. Також корисним вбачається вивчення польського досвіду з регулювання трудової міграції, а саме залучення іноземних спеціалістів та формування для іноземних працівників комфортних умов.

По-четверте, в умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну в 2022 році, Польща стала однією з тих країн, яка прийняла найбільшу кількість українців. Польський уряд дуже швидко зробив необхідні правки в національне законодавство, які дозволили приймати українців за спрощеною процедурою, давши їм змогу претендувати на безкоштовні місця в гуртожитках для біженців та надавши доступ до ринку праці, освіти (для дітей), охорони здоров'я та соціальної допомоги за умови, що вони подали заяву на отримання польського національного ідентифікаційного номера (PESEL). При цьому польська громадськість відзначалася у цей час позитивним ставленням до українців

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження міграційної політики Республіки Польщі в умовах євроінтеграції та її досвіду для України нами були зроблені наступні висновки:

1. Аналіз понятійно-категоріального апарату з проблеми розвитку міграційних процесів дозволив нам зробити висновок про складність та багатогранність досліджуваного явища. Серед науковців немає єдиного підходу до визначення ключових понять нашого дослідження, а саме «міграції» та «міграційної політики». Враховуючи особливості об'єкту та предмету нашого дослідження, ми у своїй роботі під *міграцією* розуміли легальне або нелегальне переміщення населення через державний кордон під впливом різних факторів, яке передбачає зміну місця проживання на постійних засадах (постійна міграція) або на певний проміжок часу (тимчасова міграція). У свою чергу *міграційна політика* держави – це комплекс заходів, інститутів та правових норм, спрямованих на забезпечення національної безпеки та сталого розвитку країни шляхом регулювання міграційних потоків та здійснення контролю за ними, враховуючи особливості, напрямки та масштаби сучасних міграційних процесів.

Для досягнення поставленою мети ми використовували системний підхід до вивчення проблеми та користувалися широким колом загальнонаукових та спеціальних методів дослідження.

2. Вивчення наукової літератури, присвяченої міграційній політиці Республіки Польщі в умовах євроінтеграції, дозволило зробити висновок про актуальність даної теми серед науковців. Також, враховуючи, що об'єктом нашого дослідження були процеси, які відбуваються на сучасному етапі, та з метою надання нашій роботі більшого об'єктивізму, було використано велику кількість джерел. Серед них закони та підзаконні акти, міждержавні

договори (перш за все з Україною) та директиви ЄС, дані Євростату, результати різного роду опитувань, переписів тощо. Використання широкого кола джерел англійською та польською мовами, у тому числі тих, що були введені в науковий обіг вперше, дало змогу всебічно проаналізувати міграційні процеси та міграційну політику в Польщі та сприяло проведенню комплексного наукового дослідження на належному рівні.

3. Дослідження правової бази з регулювання міграційної сфери дозволило нам побачити наступні тенденції. По-перше, зміни у правовій сфері стали реакцією на зміни у суспільно-політичному житті. Перший виток у реформуванні міграційного законодавства був пов'язаний зі вступом Республіки Польщі до Європейського Союзу та приведенням власного законодавства у відповідність до європейського, у тому числі спрощення умов перебування громадян країн-членів ЄС. Другий припав на період після світової економічної кризи, передбачав лібералізацію міграційного законодавства та мав на меті сформувати умови для забезпечення польської економіки іноземними працівниками в умовах масового відтоку трудових ресурсів з Польщі. На сучасному етапі продовжується реформування міграційного законодавства в умовах виникнення нових викликів у сфері міграції, зокрема пов'язаних з українською міграцією в умовах повномасштабної війни з Росією.

По-друге, польське законодавство у сфері міграції на сьогодні є доволі всеосяжним, воно охоплює різноманітні нормативні акти, що регулюють всі сфери життя мігрантів – від перетину кордону до соціального забезпечення та інтеграції у польське суспільство. Також треба відзначити, що сучасне польське міграційне законодавство вже відповідає усім ключовим нормам європейського права.

По-третє, наряду з законодавчою базою існує розгалужена система державних органів, яка постійно реформується з метою підвищення результативності та дозволяє доволі ефективно реалізовувати міграційну політику. Однак при цьому існує проблема узгодженості дій між окремими

структурами різних гілок влади у визначенні та реалізації міграційної політики: одна частина структур в міграційній сфері підпорядкована Міністерству внутрішніх справ, інша – Міністерству праці та соціальної політики.

4. Було виявлено, що міграційні процеси в Республіці Польща в умовах євроінтеграції мають цілий ряд характерних рис, серед яких наявність постійної та тимчасової міграції. Проаналізувавши особливості міграції у визначений період, ми зробили наступні висновки.

По-перше, постійна міграція в Республіці Польща тривалий час характеризувалася негативним сальдо. Вийжджали переважним чином молоді люди з прикордонних воєводств, вони прямували до країн Європейського Союзу. Традиційно більшість постійних польських мігрантів спрямовувалася до Німеччини. Ключовим донором постійних іммігрантів до Польщі також являються країни ЄС, при цьому це переважним чином або поляки, які раніше мігрували з Польщі, або їхні нащадки.

По-друге, тимчасова міграція за своїми масштабами значно перевищує постійну та представлена переважним чином трудовими мігрантами. Було визначено, що активізація еміграції з Республіки Польщі відбувалася під час загострення економічної ситуації та була тісно пов'язана з безробіттям. Потоки мігрантів в основному спрямовані до країн Європейського Союзу. Як і у випадку з постійною еміграцією, головними реципієнтами виступали Німеччина та Великобританія. Також серед характерних рис трудової еміграції на сучасному етапі є зростання кількості молоді, що мігрує, особливо студентів, та висококваліфікованих кадрів.

По-третє, серед мігрантів, які зацікавлені в отриманні польського громадянства, переважна більшість має польське походження та націлена на отримання громадянства шляхом репатріації. Однак на сучасному етапі існує тенденція до зменшення кількості надання подібних дозволів на проживання, що пов'язано зі значними фінансовими затратами польської сторони на цю процедуру. При цьому кількість наданих «карток поляка», які дають право

отримувати польську візу для багаторазового в'їзду, вартість якої відшкодовується польською державою, навпаки збільшується. Переважним чином «картка поляка» має попит у молодих людей з сусідніх країн, які є нащадками польських громадян.

5. Українська міграція завжди була вагомим фактором розвитку Республіки Польща. Цьому сприяв той факт, що українці являються найчисельнішою групою іноземців у Польщі, що обумовлено наявністю спільного кордону, історії та цивілізаційною близькістю обох народів.

Міграційні потоки з України до Польщі активізувалися після розпаду Радянського Союзу та не втрачали своєї потужності. Однак при цьому треба відзначити, що характерні риси української міграції на різних етапах змінювалися. Наприклад, якщо у 90-ті роки ХХ століття більшість українських мігрантів перебували на території Польщі нелегально, то на сучасному етапі основний відсоток українців перебуває у Польщі на законних підставах.

В структурі української міграції до Польщі до 2022 року переважала короткострокова трудова міграція. Її розвитку сприяла лібералізація польського трудового законодавства стосовно громадян України протягом останніх років. Це можна пояснити, перш за все, зацікавленістю Польщі в українських працівниках, які відзначаються високим рівнем освіченості та кваліфікації. Також серед переваг українських мігрантів для Польщі можна назвати відсутність намагань залишитися нелегально на постійне проживання та культурну й цивілізаційну близькість до поляків, що сприяє швидшій інтеграції.

Також після 2014 року можна відзначити зміни у географії походження мігрантів. Якщо традиційно трудові мігранти походили з західних областей України, то з початком конфлікту на Донбасі зросла чисельність мігрантів зі східних регіонів, які характеризувалися молодшим віком та більшим відсотком чоловіків у своїй структурі.

Сьогодні постійно зростала кількість українських студентів, які виїжджали на навчання до Польщі та у своїй переважній більшості не планували повертатися до України. В умовах старіння нації та масового відтоку польської молоді до Західної Європи, Республіка Польща була зацікавлена в студентах з України, бо ця група мігрантів не лише відноситься до висококваліфікованих та здатних швидко інтегруватися в польське суспільство, але й допомагає підтримати демографічний баланс в країні. Тому польська держава намагалася та намагається створити якомога сприятливіші умови для абітурієнтів та студентів: проводиться активна інформаційна кампанія щодо просування польської освіти на території України; відкриваються центри, які надають консультативні послуги відносно навчання у Польщі; виділяються гранти на освіту для українців; іноземні студенти мають змогу працювати без отримання дозволу, навіть під час навчання тощо.

6. В умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну в 2022 році, Польща стала однією з тих країн, яка прийняла найбільшу кількість українців. Польський уряд дуже швидко зробив необхідні правки в національне законодавство, які дозволили приймати українців за спрощеною процедурою, давши їм змогу претендувати на безкоштовні місця в гуртожитках для біженців та надавши доступ до ринку праці, освіти (для дітей), охорони здоров'я та соціальної допомоги за умови, що вони подали заяву на отримання польського національного ідентифікаційного номера (PESEL).

Важливою особливістю українських біженців в Польщі є їхній високий рівень активності на ринку праці: в Польщі рівень зайнятості біженців з України становить 65% – це найвищий показник у Європі. Подібна ситуація крім всього іншого пояснюється низькими рівнем соціальної допомоги в Польщі порівняно з іншими країнами Європейського Союзу. Саме тому багато біженців використовували Польщу як транзитну країну, зокрема на шляху до Німеччини. Ті ж, хто залишався, намагався якомога швидше

влаштуватися на роботу. Однак треба зазначити, що, в переважній більшості, рівень кваліфікації українських біженців не відповідає типу зайнятості: люди з високим рівнем кваліфікації працюють на низько кваліфікованих роботах.

Також, в умовах затягування військових дій, гостро постає питання щодо навчання українських дітей. У 2022-2023 роках лише 50% дітей українських біженців відвідували польські школи. Однак після того, як з 1 вересня 2024 року відвідування польської школи для малих українців стало обов'язковим, відбувається розширення практики навчання у двох школах одночасно (українській та польській), що сприяє зростанню навантаження на дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамчик В. Імміграційна ситуація в Польщі в 2005 р. в порівнянні з минулими роками. URL : https://www.kul.pl/files/602/public/Migravalue/Migr1_ua.pdf?fbclid=IwAR3Ee_TrCZJ-8L-jytTBXnplbUGVVR0OOhE7NBUkw0m-BHEvaj-wEurytaM (дата звернення : 25.10.2024)
2. Бабакова О. Робота за безвізом та інші несподіванки: як Польща змінює ринок праці для українців URL : <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/06/30/7067876/> (дата звернення : 25.10.2024)
3. Безвізовий діалог між Україною та ЄС. План дій з лібералізації візового режиму, схвалено на саміті Україна - Європейський Союз 22.11.2010 URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001 (дата звернення : 25.10.2024)
4. Біль М. Вимушені переміщення в українсько-польській міграційній системі // Міжнародний симпозіум «Міграція у кризових умовах: українсько-польський контекст»: збірник матеріалів, 3 верезня 2015 р. Львів : Видавництво Львівської політехніка, 2015. 160 с. URL : <http://miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/02/%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82-%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%9C%D0%86%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF-%D1%80%D0%B5%D0%B4.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
5. Бублій М. П. Методологічні засади формування міграційної політики в Україні. URL : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2009-2/doc/2/03.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)

6. Гжиб Я. Досвід Польщі у сфері вільного переміщення осіб у розширеному Європейському Союзі. URL : https://www.kul.pl/files/602/public/Migravalue/Migr1_ua.pdf?fbclid=IwAR3Ee_TrCZJ-8L-jytTBXnplbUGVR0OOehE7NBUkw0m-BHEvaj-wEurytaM (дата звернення : 25.10.2024)
7. Декларація про основні принципи та напрямки розвитку українсько-польських відносин. URL : http://zakon.rada.gov.ua/go/616_176 (дата звернення : 25.10.2024)
8. Договір між Міністром праці України і Міністром праці та соціальної політики Республіки Польща про співробітництво в галузі праці й соціальної політики від 16.02.1994. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_040 (дата звернення : 25.10.2024)
9. Договір між Республікою Польща і Україною про добросусідства, дружні відносини і співробітництво (18.05.1992). URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_172 (дата звернення : 25.10.2024)
10. Договір між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_208 (дата звернення : 25.10.2024)
11. Дорош С. Біометричні паспорти: кінця епопеї не видно. URL : http://www.bbc.co.uk/ukrainian/politics/2012/06/120531_biometric_passport_future_sd.shtml (дата звернення : 25.10.2024)
12. Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми: Україна, 2015р. // Міжнародна Організація з Міграції. URL : http://iom.org.ua/sites/default/files/pres_kit_gfk_iom2015_ua_fin_3_2.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
13. Драгунова Т. Просторовий аналіз міграційного процесу в м. Києві // Статистика України. 2004. №1. С. 72 – 79.
14. Зовнішня міграція громадян України в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : виклики та шляхи реагування. URL :

- <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/bezviz-6eaa1.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
15. Конституція Республіки Польща. URL : <https://legalns.com/download/books/cons/poland.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
16. Майже чверть українських мігрантів у Польщі мріють залишитись там на постійне проживання – дослідження. 12.09.2018. URL : <https://mind.ua/news/20188520-majzhe-chvert-ukrayinskih-migrantiv-u-polshchi-mriyut-zalishitis-tam-na-postijne-prozhivannya-doslidzhen> (дата звернення : 25.10.2024)
17. Малиновська О. Міграційна політика в Україні: формування, зміст, відповідність сучасним вимогам URL : http://www.ier.com.ua/files//publications/Policy_Briefing_Series/PB_01_migration_2013_ukr.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
18. Малиновська О. Українсько-польський міграційний коридор: особливості та значення // Міжнародний симпозіум «Міграція у кризових умовах: українсько-польський контекст»: збірник матеріалів, 3 верезня 2015 р. Львів : Видавництво Львівської політехніка, 2015. 160 с. URL : <http://miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/02/%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82-%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%9C%D0%86%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF-%D1%80%D0%B5%D0%B4.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
19. Малиновська. О. А. Міграційна політика України: стан і перспективи розвитку. К. : НІСД, 2010. 32 с. URL : <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Malinovska-79a87.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
20. Марусик Ю. Українська міграція до Польщі: сучасні тенденції та перспективи // Міжнародний симпозіум «Міграція у кризових умовах:

- українсько-польський контекст»: збірник матеріалів, 3 верезня 2015 р. Львів : Видавництво Львівської політехніка, 2015. 160 с. URL : <http://miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/02/%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82-%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%9C%D0%86%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF-%D1%80%D0%B5%D0%B4.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
21. Меморандум про співпрацю в галузі розвитку системи інспекції праці на 2004–2007 рр. від 24.06.2004 URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_093 (дата звернення : 25.10.2024)
22. Міграційна політика в Україні та Польщі: відчуті різницю. URL : <http://zahist.org.ua/news/migratsiyna-politika-v-ukrayini-ta-polshhi-vidchuti-riznitsyu/> (дата звернення : 25.10.2024)
23. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика) : Енциклопедія / упоряд. Ю. І. Римаренко; за ред. Ю. Римаренка. К. : Довіра, 1998. 912с.
24. Міграція українців до Польщі буде поступово скорочуватись — Нацбанк. 02.11.2018. URL : <https://hromadske.ua/posts/nacbank-ochikuyena-znizhennya-intensivnosti-migraciyi-ukrayinciv-do-polshi> (дата звернення : 25.10.2024)
25. Нова міграційна політика Польщі та спрощення процедури працевлаштування: чого очікувати українцям? 26.07.2018. URL : <http://vsetutpl.com/nova-migratsiyna-polityka-polschi-ta-sproschennya-protsedury-pratsevlashtuvannya-chogo-ochikuvaty-ukrayintsyam> (дата звернення : 25.10.2024)
26. Нова міграційна політика Польщі: ким сподіваються наситити ринок праці в майбутньому. 26.07.2018. URL : <http://nashapolsha.com.ua/nova-migratsijna-polityka-polshhi-kym-spodivayutsya-nasytyty-rynok-pratsi-v-majbutnomu/> (дата звернення : 25.10.2024)

27. Питання Державної міграційної служби України із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 473/2013 від 02.09.2013 URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405/2011> (дата звернення : 25.10.2024)
28. Плевко Я. Еміграційний сервіс у Польщі – огляд питань. URL : https://www.kul.pl/files/602/public/Migravalue/Migr1_ua.pdf?fbclid=IwAR3Ee_TrCZJ-8L-jytTBXnplbUGVR0OOehE7NBUkw0m-BHEvaj-wEurytaM (дата звернення : 25.10.2024)
29. Позняк О. Трудові міграції в Україні : сучасний стан, проблеми, перспективи / Україна : аспекти праці, 2001. 243 с.
30. Польща готує нову міграційну політику. 29.03.2018. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/03/29/7079655/> (дата звернення : 25.10.2024)
31. Прем'єри Угорщини та Польщі: наша політика щодо міграції не зміниться. 04.01.2018. URL : <http://migraciya.com.ua/news/migration-trends-in-ukraine-and-worldwide/premri-ugorshhini-ta-polshh-nasha-poltika-shhodo-mgra-ne-zmnitsja/> (дата звернення : 25.10.2024)
32. Про затвердження плану заходів на 2018—2021 роки щодо реалізації Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-na-20182021-roki-shchodo-> (дата звернення : 25.10.2024)
33. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80> (дата звернення : 25.10.2024)
34. Прокопчук К. М. Правові та організаційні засади міграційної політики України та Республіки Польща наприкінці XX ст.. – у першому десятилітті XXI ст. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/6949/1/%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%D0%92%D0%86%20%D0%A2%D0%90%20%D0%9E%D0%A0%D0%93%D0%90%D0%9D%D0%86%D0%97%D0>

- %90%D0%A6%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%86%20%D0%97%D0%90%D0%A1%D0%90%D0%94%D0%98.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
35. Рада міністрів скасувала документ «Міграційна політика Польщі». 20.03.2017. URL : <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/298795> (дата звернення : 25.10.2024)
36. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. URL : http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8810/11-Rovenchak.pdf?sequence=1&fbclid=IwAR0_0z4cFY2aPzArgR7KAWP7DbbrKHCcCMDWAKK7oYCkb125gw2zjfGDvls (дата звернення : 25.10.2024)
37. Родіонова І. В. Пристосування міграційної політики України до вимог ЄС. URL : <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/5292/1/%D0%A0%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
38. Розкол за лінією міграції: як криза кількарічної давнини з новою силою б'є по ЄС. 06.07.2018. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/07/6/7084008/> (дата звернення : 25.10.2024)
39. Романюк А. Міграційні процеси у Львівській області // Українські варіанти. 1997. № 2. С. 21 – 25.
40. Соціально-трудова відносина зайнятості: сучасні тенденції, виклики, шляхи розвитку: монографія / за наук. ред. А. М. Колота, І. Ф. Гнибіденка. К. : КНЕУ, 2015. 295 с.
41. Стасенько М. Польська міграційна політика – основні правові врегулювання. URL : https://www.kul.pl/files/602/public/Migravalue/Migr1_ua.pdf?fbclid=IwAR3Ee_TrCZJ-8L-jytTBXnplbUGVROOehE7HBUkw0m-BHEvaj-wEurytaM (дата звернення : 25.10.2024)

42. Стратегія міграційної політики до 2025 року: основні положення. 19.07.2017. URL : <https://europewb.org.ua/strategiya-migratsijnoyi-polityku-do-2025-roku/> (дата звернення : 25.10.2024)
43. Сучасна міграція українців до Польщі та пов'язані з нею виклики. URL : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/migrats_Pol-fbd2a.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
44. Трудова міграція: виклики та наслідки для України та Польщі. URL : <http://kvpu.org.ua/uk/news/5/2797-trudovamihratsiiavyklykytanaslidkydliaukrainyapolshchi> (дата звернення : 25.10.2024)
45. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про правила місцевого прикордонного руху від 28.03.2008 URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_138 (дата звернення : 25.10.2024)
46. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про умови поїздок громадян від 30.07.2003 URL : http://zakon.rada.gov.ua/go/616_043 (дата звернення : 25.10.2024)
47. Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про передачу і прийом осіб через спільний державний кордон. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_170 (дата звернення : 25.10.2024)
48. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про взаємні безвізові поїздки громадян URL : http://zakon.rada.gov.ua/go/616_154 (дата звернення : 25.10.2024)
49. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення : 25.10.2024)
50. Угода про співробітництво в галузі охорони здоров'я і медичних наук між Міністерством охорони здоров'я України та Міністерством здоров'я Республіки Польща на 1993–1994 рр. від 06.07.1993 URL :

- http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/616_041 (дата звернення : 25.10.2024)
51. Угоди про взаємне працевлаштування працівників від 16.02.1994 URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_026 (дата звернення : 25.10.2024)
52. Указ Президента України від 06.04.2011 №405/2011 «Положення про Державну міграційну службу» URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405/2011/sp:max15> (дата звернення : 25.10.2024)
53. Українська міграція у часи кризи: вимушена і трудова мобільність / під ред. Д. Дрбохлава, М. Ярошевич. URL : <https://europewb.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Migr-mobility-ukr.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
54. Українці у Польщі: біженці, мігранти чи «відтік мізків»? 11.05.2018 URL : http://www.irf.ua/allevnts/news/ukraintsi_u_polschi_bizhentsi_migranti_chi_vidtik_mizkiv/ (дата звернення : 25.10.2024)
55. Ціммер К. Як трудова міграція змінює Україну. URL : http://www.kievrus.com/index.php?action=razdel&razdel=11&subrazdel=5&art_id=7&lang=ukr (дата звернення : 25.10.2024)
56. Чумак В., Казьмеркевіч П., Стародуб А., Сушко О. Реформи у міграційній сфері: українські потреби та польський досвід. Інститут Євро Атлантичного співробітництва. Київ, 2010. 40 с. URL : <http://euroatlantica.info/biblioteka/vidannya/110-reformi-u-migratsinij-sferi-ukrajinski-potrebi-ta-polskij-dosvid.html>. (дата звернення : 25.10.2024)
57. Шелюк В. Соціальна міграція: Етапи, функції, типи // Перспективи. 2001. № 3 (15). С. 45 – 50.
58. Шиманська К. В. Зовнішня міграція в Польщі в процесі її євроінтеграції: проблеми, шляхи їх вирішення, уроки для України. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=U

- JRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/stvttp_2016_2_16.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
- 59.Щодо необхідності розробки і затвердження нової редакції Концепції державної міграційної політики України. URL : <http://www.niss.gov.ua/articles/1762/> (дата звернення : 25.10.2024)
- 60.Badania i analizy dotyczące imigracji do Polski. URL : <http://www.i-see.org.pl/strona/index.php?page=imigranci-w-polsce> (дата звернення : 25.10.2024)
- 61.A New Home or a Temporary Refuge? The situation of refugees from Ukraine applying for the Polish personal identification number (PESEL) in the 12 largest Polish cities at the end of April 2022. Unia Metropolii Polskich. 2022. URL: https://metropolie.pl/fileadmin/news/2022/11/A_New_Home_or_a_Temporary_Refuge.pdf (дата звернення: 15 жовтня 2024)
- 62.Badanie na temat postaw wobec cudzoziemców w Polsce: czerwiec 2015. URL : <http://blog.iom.pl/wp-content/uploads/2015/07/PrezentacjaIPSOS-dla-IOM-.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
- 63.Bielska A. Trzy lata członkostwa Polski w Unii Europejskiej // Bilans korzyści i kosztów społeczno–gospodarczych związanych z członkostwem Polski w Unii Europejskiej. Polska na tle regionu. 2007. T. 1. URL : https://www.researchgate.net/profile/Maciej_Duszczyk/publication/268296282_Trzy_lata_czlonkostwa_Polski_w_Unii_Europejskiej/links/564b018e08ae44e7a28e9e6f.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
- 64.Bińkowski J. Ukraińska imigracja do Polski. Analiza zjawiska w kontekście sytuacji na rynku pracy. URL : <http://www.kew.org.pl/wp-content/uploads/2016/12/Jakub-Binkowski-Ukrai%C5%84ska-imigracja-do-Polski-Analiza-zjawiska-w-kontek%C5%9Bcie-sytuacji-na-rynku-pracy.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)

- 65.Castles St., de Haas H., Miller M. J. The Age of Migration, Fifth Edition: International Population Movements in the Modern World. URL : https://www.macmillanihe.com/resources/sample-chapters/9780230355767_sample.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
- 66.Chmielewska I., Dobroczek G., Puzynkiewicz J. A new wave of Ukrainian migration to Poland. URL : <https://financialobserver.eu/poland/a-new-wave-of-ukrainian-migration-to-poland/> (дата звернення : 25.10.2024)
- 67.Collinson S. Europe and International Migration. London; New York : Pinter Publishers, 1994. 210 p.
- 68.Demchuk K., Krayevska O. The Transformation of Polish-Ukrainian Relations in the Context of Migration Policy Implementation. Studia Europejskie – Studies in European Affairs. 2023. №4 Pp. 133-152. URL: <https://journalse.com/the-transformation-of-polish-ukrainian-relations-in-the-context-of-migration-policy-implementation/> (дата звернення: 15 жовтня 2024)
- 69.Demographic Yearbook of Poland 2017. URL : <http://stat.gov.pl/en/topics/statistical-yearbooks/statistical-yearbooks/demographic-yearbook-of-poland-2017,3,11.html> (дата звернення : 25.10.2024)
- 70.Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals. URL : <http://www.refworld.org.ru/type,REGLEGISLATION,,,55254a654,0.html> (дата звернення : 25.10.2024)
- 71.Directive 2009/50/EC of 25 May 2009 on the conditions of entry and residence of third-country nationals for the purposes of highly qualified employment. URL : <http://www.refworld.org/docid/540da62a4.html> (дата звернення : 25.10.2024)

- 72.Dobek P. Problem nielegalnej imigracji w Polsce na początku XXI w. URL : <http://www.wspia.eu/file/20338/27-DOBEK+PATRYCJA.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
- 73.Dokument “Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania” przedłożony przez ministra spraw wewnętrznych. URL : <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/decyzje-rzadu/dokument-polityka-migracyjna-polski-stan-obecny-i-postulowane-dzialania.html> (дата звернення : 25.10.2024)
- 74.Duda-Mikulin E. Migration as opportunity? A case study of Polish women: migrants in the UK and returnees in Poland. URL : <http://problemypolitykispolecznej.pl/images/czasopisma/23/105-121.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
- 75.Duszczyk M. Upolitycznienie kwestii demograficznej (starzenia się ludności) w Polsce. URL : http://migageing.uw.edu.pl/wpcontent/uploads/sites/36/2015/07/SiM_05.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
- 76.Główne kierunki emigracji i imigracji w latach 1966-2014 migracje na pobyt stały. Główny Urząd Statystyczny. URL : <http://stat.gov.pl/obszarytematyczne/ludnosc/migracje-ludnosci/glowne-kierunki-emigracji-i-imigracji-w-latach-1966-2014-migracjena-pobyt-staly,4,1.html> (дата звернення : 25.10.2024)
- 77.Grot K. An overview of the migration policies and trends – Poland. URL : https://aa.ecn.cz/img_upload/6334c0c7298d6b396d213ccd19be5999/kgrot_poland_summary.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
- 78.Imigracja do państw Unii Europejskiej. URL : <http://kolegia.sgh.waw.pl/pl/KES/struktura/kue/publikacje/Documents/Pasierbak,%20Rybak%20-%20Imigracja%20do%20pa%C5%84stw%20Unii%20Europejskiej.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)

79. Informacja nt. zatrudniania cudzoziemców w Polsce. URL : https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Analizy%20i%20raporty/cudzoziemcy%20pracujacy%20w%20polsce/zatrudnianie%20cudzoziemcow%202016.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
80. Jaroszewicz M. Krepa M. Ukrainian migrants in Poland. 2024. URL: <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/regionalprofile/english-version-country-profiles/545413/ukrainian-migrants-in-poland/> (дата звернення: 15 жовтня 2024)
81. Jawornicka-Nowosad A. Współczesne problemy migracji. Przykład Polski wyzwania i proponowane rozwiązania. // Міжнародний симпозиум «Міграція у кризових умовах: українсько-польський контекст»: збірник матеріалів, 3 вересня 2015 р. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. 160 с. URL : <http://miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/02/%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82-%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%9C%D0%86%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF-%D1%80%D0%B5%D0%B4.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
82. Kaczmarczyk P. Recent Trends in International Migration in Poland. The 2012 SOPEMI Report. URL : http://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/06/WP71129_2.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
83. Kaczmarczyk P. Economic impacts of emigration in Poland and the Baltic states // FAFO Papers. 2008. No. 01. URL : http://fafo.no/~fafo/media/com_netsukii/10045.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
84. Kaczmarczyk P. How serious is the risk of de-skilling of Ukrainian war refugees (and what we can do about it). *CMR Spotlight*. 2023. №9(54). URL: <https://www.migracje.uw.edu.pl/wp->

- content/uploads/2023/09/Spotlight-09-2023.pdf (дата звернення: 15 жовтня 2024)
85. Kaczmarczyk P. Winners and Losers among Skilled Migrants: The Case of Post-Accession Polish Migrants to the UK // IZA Discussion Papers. No. 9057. URL : <http://hdl.handle.net/10419/111510> (дата звернення : 25.10.2024)
86. Kaczmarczyk P., Tyrowicz J. Migracje sezonowe Polaków do Niemiec. URL : http://rynekpracy.org/files/1bezrobocie.org.pl/public/biuletyny_fise/biuletyn_fise_nr3_migracje_sezonowe.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
87. Kałuża-Kopias D. Demograficzne skutki międzynarodowych migracji w wybranych krajach Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem Polski. URL : https://www.ue.katowice.pl/fileadmin/_migrated/content_uploads/3_D.Kaluza-Kopias__Dmograficzne_skutki_miedzynarodowych_migracji....pdf (дата звернення : 25.10.2024)
88. Kubiciel-Lodzińska S., Solga B. The Challenges of Integrating Ukrainian Economic Migrants and Refugees in Poland. 2023. Volume 58. №6. Pp. 326–332 . URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2023/number/6/article/the-challenges-of-integrating-ukrainian-economic-migrants-and-refugees-in-poland.html> (дата звернення: 15 жовтня 2024)
89. Lapshyna I. Exploring the role of ukrainian Diaspora in Poland and the uk in the Reform and Post-war reconstruction of Ukraine // Міжнародний симпозіум «Міграція у кризових умовах: українсько-польський контекст»: збірник матеріалів, 3 верезня 2015 р. Львів : Видавництво Львівської політехніка, 2015. 160 с. URL : <http://miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/02/%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82-%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA->

- %D0%9C%D0%86%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF-%D1%80%D0%B5%D0%B4.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
- 90.M. Okólski, Nowe uwarunkowania, nowe migracje? Współczesne migracje Polaków a rynek pracy. URL : <http://www.migracje.uw.edu.pl/download/publikacja/191/> (дата звернення : 25.10.2024)
- 91.Migracja – wyzwanie XXI wieku. URL : https://www.kul.pl/files/602/public/Migravalue/Migr1_pl.pdf?fbclid=IwAR2Md2k63UeBwKqWep4VVWRHg0PR7Mc_n-hAecwzeK2a0l2AhPei4n4EA3o (дата звернення : 25.10.2024)
- 92.Migracja diametralnie zmienia Polskę i świat. Kim są ludzie trafiający nad Wisłę? 01.12.2017. URL : <https://forsal.pl/artykuly/1088139,migracja-diametralnie-zmienia-polske-i-swiat-kim-sa-ludzie-trafiajacy-nad-wisle.html> (дата звернення : 25.10.2024)
- 93.Migracje do Polski w 2015 roku - głównie tendencje. URL : <https://emn.gov.pl/esm/aktualnosci/13512,Migracje-do-Polski-w-2015-roku-glownie-tendencje.html> (дата звернення : 25.10.2024)
- 94.Migracje i imigranci w Polsce – skala, podstawy prawne, polityka. URL : <http://www.eapn.org.pl/wp-content/uploads/2013/07/Migracje-i-imigranci-w-Polsce-skala-podstawy-prawne-polityka.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
- 95.Migracje w Polsce. URL : https://sciaga.pl/tekst/15015-16-migracje_w_polsce (дата звернення : 25.10.2024)
- 96.Migracje zagraniczne a polityka rodzinna. URL : https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Biuletyn_RPO_Materialy_nr_66_-_Migracje_zagraniczne_a_polityka_rodzinna.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
- 97.Migration Policies: Poland (2015). URL : <https://www.perfar.eu/policy/migration/poland> (дата звернення : 25.10.2024)

98. Minister Małag: blisko 900 tys. uchodźców podjęło pracę na uproszczonych zasadach. Serwis Samorządowy PAP. 2023. URL: <https://samorząd.pap.pl/kategoria/aktualnosci/minister-malag-blisko-900-tys-uchodzcow-podjelo-prace-na-uproszczonych> (дата звернення: 15 жовтня 2024) (10)
99. Mioduszevska M. Najnowsze migracje z Polski w świetle danych Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności. URL : <http://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/11/No36.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
100. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. URL : https://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/lud_raport_z_wynikow_NSP2011.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
101. Obywatele Ukrainy pracujący w Polsce – raport z badania Badanie zrealizowane w 2017 r. URL : https://www.nbp.pl/aktualnosci/wiadomosci_2018/obywatele-Ukrainy-pracujacy-w-Polsce-raport.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
102. Piekutowska A. Migracje międzynarodowe w XXI wieku. Nowe trendy i wyzwania. URL : http://www.pan-ol.lublin.pl/wydawnictwa/TPol12_3/2_Piekutowska.pdf?fbclid=IwAR2jGJC uMKLzTAqcuqnuiL8g-a0OS9DN0U3bvU8W4xvDmCHs3u29ct-kquQ (дата звернення : 25.10.2024)
103. Poland: Government concerned about precarious work contracts for foreigners. URL : <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/poland-government-concerned-about-precarious-work-contracts-forforeigners> (дата звернення : 25.10.2024)
104. Polish immigration policy – opportunities and challenges for the labour market. URL : http://www.ips.uw.edu.pl/pliki/badania/politimigrac_rynekpracy2010/immigr_r_policy_en.pdf (дата звернення : 25.10.2024)

105. Polska e-migracja: młodzi, ambitni, piekielnie zdolni. URL : <http://trojmiasto.wyborcza.pl/trojmiasto/7,35612,23962432,polska-e-migracja-mlodzi-ambitni-piekielnie-zdolni.html?disableRedirects=true> (дата звернення : 25.10.2024)
106. Polska jako kraj migracji. URL : https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/140/plik/ot-642_internet.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
107. Population. Size and structure and vital statistics in Poland territorial divison in 2018. As of June, 30. URL : <http://stat.gov.pl/en/topics/population/population/population-size-and-structure-and-vital-statistics-in-poland-territorial-divison-in-2018-as-of-june-30,3,24.html> (дата звернення : 25.10.2024)
108. Premier o migracji: stanowisko Polski jest od dziś stanowiskiem UE. URL : <https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/2162184,Premier-o-migracji-stanowisko-Polski-jest-od-dzis-stanowiskiem-UE> (дата звернення : 25.10.2024)
109. Priorytety społeczno-gospodarcze polityki migracyjnej. URL : <https://ec.europa.eu/migrant-integration/index.cfm?action=media.download&uuid=6EE4C9A8-B9E2-D589-0D6988597C7217B6> (дата звернення : 25.10.2024)
110. Ravenstein E.G. The Lows of Migration // Journal of the Statistical Society of London. URL : <https://www.jstor.org/stable/pdf/2979181.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
111. Recent Trends in International Migration in Poland: The 2011 SOPEMI Report / M. Anacka, A. Fihel, P. Kaczmarczyk, R. Stefańska // Ośrodek Badań nad Migracjami, Uniwersytet Warszawski / CRM Working Papers. 2011. Nr 52/110. URL : <http://www.migracje.uw.edu.pl/download/publikacja/1778/> (дата звернення : 25.10.2024)

112. Rocznik Demograficzny 2009. Główny Urząd Statystyczny. URL : http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_rocznik_demograficzny_2009.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
113. Rozkrut D. Migration statistics in Poland data and methodology. 08.02.2018. URL : http://www.instat.gov.al/media/3875/konf_migracioni_statistics-poloni.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
114. Społeczne skutki poakcesyjnych migracji ludności Polski. URL : http://wp.ujd.edu.pl/dz/uploads/Raport_KBnM_PAN_Spo%C5%82eczne_skutki_poakcesyjnych_migracji_ludno%C5%9Bci_Polski.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
115. Statystyki dotyczące migracji i populacji migrantów. URL : https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics/pl (дата звернення : 25.10.2024)
116. Stopa bezrobocia w latach 1990-2016 // Główny Urząd Statystyczny. URL : <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-wlatach-1990-2016,4,1.html> (дата звернення : 25.10.2024)
117. Sytuacja demograficzna Polski: Raport 2014–2015. // Rządowa Rada Ludnościowa. Zakład Wydawnictw Statystycznych. Warszawa, 2015. URL : http://bip.stat.gov.pl/download/gfx/bip/pl/defaultstronaopisowa/461/1/1/sytuacja_demograficzna_polski_raport_2014_2015.pdf (дата звернення : 25.10.2024)
118. Szczerbiak A. How Is The European Migration Crisis Affecting Polish Politics? URL : <https://www.socialeurope.eu/49234> (дата звернення : 25.10.2024)
119. Toth K. After two years in Poland, Ukrainian refugees ask when – and if – they will go home. 5 March 2024. URL: <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2024/03/05/poland->

- ukrainian-refugees-ask-when-they-will-go-home (дата звернення: 15 жовтня 2024) (5)
120. Ukrainian immigrants are powering Poland's economy. URL : <https://www.economist.com/news/europe/21725707-now-roles-worry-visa-free-travel-may-lure-them-rest-euukrainian-immigrants-are> (дата звернення : 25.10.2024)
121. Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach. URL : <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20130001650/T/D20131650L.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
122. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. URL : <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20031281176/T/D20031176L.pdf> (дата звернення : 25.10.2024)
123. Vasileva K. Population and social conditions. Eurostat. Statistics in focus. 94/2009. URL : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-09-094/EN/KS-SF-09-094-EN.PDF (дата звернення : 25.10.2024)
124. Wittenberg A. Emigracja studentów. Wrócić z zagranicy albo nie jest łatwo, albo nie ma po co. URL : <http://forsal.pl/artykuly/920350,emigracja-studentowwrocic-z-zagranicy-albo-nie-jest-latwo-albo-nie-ma-po-co.html> (дата звернення : 25.10.2024)